

Rodinné soužití partnerů slovenské a české národnosti

Bc. Katarina Kučerová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Katarina Kučerová**
Osobní číslo: **H11322**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Rodinné soužití partnerů slovenské a české
národnosti**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti partnerství ve smíšeném manželství.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ERIKSEN, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

KIMPLOVÁ, Tereza. Základy psychologie manželského a rodinného soužití. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-619-2.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

PLÁŇAVA, Ivo. Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

SATIR, Virginia. Kniha o rodině: základní dílo psychologie vztahů. Praha: Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

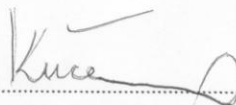
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22.4.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídáne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Ve své diplomové práci se věnuji kvalitě partnerských vztahů mezi příslušníky národností Čechů a Slováků. V teoretické části se zaměřím na výběr partnera, podmínky vzniku a fungování rodiny a popíši, co vše ovlivňuje partnerské soužití. Prověřím antropologické a kulturní základy obou národů a specifikuji jejich odlišnosti týkající se zakládání rodiny a přístupu ve výchově. V praktické části jsem provedla kvalitativní výzkum formou rozhovoru se ženami slovenské národnosti, které žijí v manželském svazku s mužem české národnosti na území České republiky a společně vychovali nebo vychovávají děti. Prozkoumám partnerské soužití, rodinné vazby a výchovné aspekty v multikulturním prostředí. Cílem výzkumu je vytvořit teorii o rodinném soužití partnerů odlišné národnosti.

Klíčová slova: partner, rodina, rodinné soužití, národnost, porozumění, výchova dětí, slovenský jazyk

ABSTRACT

In my thesis I deal with family coexistence between partners who are members of the Slovak and Czech nationality. In the theoretical part I am focusing on issues related to the right partner choice, later on I deal with the conditions of formation and functioning of the family as well as I describe anything that could affect partner relationship. Moreover I examine anthropological and cultural foundations of both mentioned nations as well as I specify differences regarding family formation and approaches in education. In the empirical part which has been based on a qualitative approach through interviews with women of Slovak nationality, who stays in a marriage with a men of Czech nationality in the Czech Republic and raised together or bringing up children. I explore the developmental stage of cohabitation, family ties and educational aspects in an intercultural environment. The aim of the research is to make a theory of family cohabitation between Slovak and Czech nationality partners.

Keywords: partner, family, family life, nationality, understanding, education of children, Slovak langure

Poděkování:

Děkuji Mgr. Evě Machů, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné připomínky, laskavý přístup a čas, který mi věnovala.

Motto:

„To, co se odehrává ve vaší rodině, pozitivně či negativně ovlivní celý národ, dokonce i svět. Vstáváme i padáme společně.“

- Gary Chapman -

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VÝVOJOVÝ CYKLUS RODINY	13
1.1 PŘEDMANŽELSKÁ ETAPA, POZNÁVÁNÍ.....	13
1.2 VZTAH NA DÁLKU.....	16
1.3 MANŽELSTVÍ	17
1.3.1 Interkulturní manželství	18
1.4 RODINA	20
1.5 VÝCHOVA DĚTÍ.....	21
1.5.1 Vliv interkulturního prostředí na výchovu	23
1.5.2 Role otce a matky ve výchově	24
2 IDENTITA V INTERKULTURNÍM PROSTŘEDÍ	27
2.1 NÁRODNÍ IDENTITA	27
2.2 SLOVENSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA	29
2.3 EXKURZ DO HISTORIE SLOVENSKÉHO NÁRODA	30
3 SOUŽITÍ ČECHŮ A SLOVÁKŮ	33
3.1 KULTURNÍ TRADICE.....	33
3.2 NÁRODNÍ POVAHA.....	35
3.3 KOMUNIKACE V INTERKULTURNÍ DIMENZÍ.....	36
3.4 ROZDÍLNOST ČESKÉHO A SLOVENSKÉHO JAZYKA	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 PROJEKT VÝZKUMU	41
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	41
4.2 CÍLE VÝZKUMU	41
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	42
4.4 METODY VÝZKUMU.....	42
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	43
4.6 ZÁSADY ETIKY VE VÝZKUMU.....	44
4.7 DESIGN VÝZKUMU	45
ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU	46
4.8 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	47
Vstoupil jsi do mého života	47
Seznámení.....	48
Kde budeme bydlet a pracovat?	48
Současnost v rodinném soužití	49

Smíšená rodina a tradice	50
Interkulturní rodina	50
Tradice původní rodiny	51
Výchova našich dětí.....	53
Vliv národnosti na výchovu dětí	53
Český jazyk v komunikaci	54
Běžná komunikace	55
Komunikace při výchově dětí	56
Dodatky informantek	57
4.9 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	58
4.10 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	60
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
SEZNAM TABULEK.....	69
SEZNAM PŘÍLOH:	70

ÚVOD

V dnešní společnosti se pojem rodinného soužití partnerů velmi často skloňuje ve všech pádech. Důvodem je důležitost funkční rodiny pro společnost, která očekává od rodiny výchovu budoucí generace. Pokud má rodina splňovat očekávané požadavky, je důležité zaměřit se komplexně na podmínky, za kterých vstupují mladí lidé do vztahu s úmyslem založit si rodinu. V dnešní době se lidé nerozhodují při volbě partnera podle přání rodičů, ale rozhodují sami za sebe, s kým budou sdílet další společný život. Rozhodnutí vstoupit do manželství předchází období poznávání a seznamování se. V této etapě zjišťují partneři, jaké uznávají hodnoty, jaké jsou jejich názory na výchovu a celkový pohled na partnerské soužití. Pojem „partnerský“ značí sdružený společnými zájmy, sdílející společný život, např. manželský (Hartl, Hartlová, 2000, s. 400). Vztah dvou lidí je také o ochotě, toleranci a vzájemné blízkosti. Při procesu seznamování lidé často podléhají prvnímu dojmu, při kterém jim imponuje chování, vzhled a mluva partnera. Navázané vztahy mezi partnery jsou u každé dvojice specifické a osobité. Jedním z výjimečných znaků je odlišná národnost partnera. Prvotní komunikace probíhá v jazyce, kterému rozumí oba partneři, což jim umožňuje lépe pochopit myšlenky a názory svého protějšku. U partnerů s odlišnou kulturou a jazykem mohou vznikat určité bariéry již v procesu poznávání. V multikulturním světě se dnes partneři vzájemně seznamují při různých společenských akcích a se znalostí světových jazyků se dokážou dorozumívat bez problému. Charakteristickým prvkem v tématu diplomové práce se kromě rodinného soužití stává pojem migrace, kterou Šišková (1998, s.38) nazývá pohybem obyvatelstva z místa na místo, z jedné země do druhé a dodává, že tento proces není nic nového, ale provází lidstvo od samého začátku. Jaké je soužití partnerů odlišné národnosti? Ovlivňuje uvedená okolnost jejich vztah? Jak vnímají komunikaci a rodinné prostředí jejich děti? To vše jsou otázky, na které budu hledat odpovědi ve své práci. Probádám korelaci partnerů slovenské a české národnosti v jejich rodinném soužití.

V teoretické části popíši a vymezím pojmy týkající se rodiny, multikultury, výchovy, historie a tradic obou národů. Před dvaceti lety žily oba národy společně a občané těchto států uzavírali manželství bez jakéhokoliv důvodu k zamyšlení. Přesto, že jsou Slovenská a Česká republika již dva samostatné a rovnoprávné státy, i nadále k sobě máme ve svých historických dějinách blízko a pojí nás mnoho společného.

Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum provedený formou polostrukturovaných rozhovorů s informantkami slovenské národnosti, které uzavřely manželství s partnerem české národnosti, a společně vychovali nebo vychovávají děti. V kvalitativním výzkumu budu zjišťovat stav proměnných v rodinném soužití partnerů slovenské a české národnosti z pohledu žen.

Cílem výzkumu je vytvořit teorii, jakou roli sehrává rozdílná národnost v rodinném soužití partnerů slovenské a české národnosti a jak národní jazyk matky slovenské národnosti ovlivňuje partnerské soužití a výchovu dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJOVÝ CYKLUS RODINY

Každá nově vytvořená rodina, přestože je sestavena z partnerů rozdílné národnosti, se tvoří na stejných základech.

Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí (Giddens, 1999, s. 156).

Význam rodiny nespočívá pouze v biologické reprodukci, ale propojuje generace a přináší do soužití tradice a kulturu každého z partnerů. Vytvořený model rodiny je pro dítě ukázkou fungování pravidel společnosti, do které se narodilo. Tady dostává první sociální dovednosti a vytváří si postoj k hodnotám. Je to instituce, která má pro vývoj dítěte nezastupitelnou roli a vše, co se odehrává v tomto sociálním prostředí, se pak odráží v dalším životě jedince. Pocit bezpečí s otevřenou rodičovskou náručí zůstává i pro již dospělé děti trvalou životní hodnotou, kterou si přináší do nukleárních rodin. Matoušek (1997, s. 9) tvrdí, že dobrá rodina dává každému, kdo do ní patří, pocit bezpečného zázemí. S tímto tvrzením naprosto souhlasím. Oproti tomu může současně přinášet i různé výjimečné situace a stres. V národnostně odlišné rodině může být vážnou překážkou rozdílnost kultury nebo jazyka.

Časový kontext v těchto rodinách popíši v těchto vývojových etapách soužití:

- předmanželská etapa, poznávání
- vztah na dálku
- manželství
- rodina
- výchova dětí

1.1 Předmanželská etapa, poznávání

Podíváme-li se do minulosti na období poznávání se v předmanželské etapě, dozvíme se, že právo jedince na svobodnou volbu partnera i jiných aspektů rodinného života bylo podřízeno zájmům rodičů, jiných příbuzných nebo celé obce. Mladí lidé v minulosti neměli přiměřené podmínky pro výběr svého nastávajícího partnera. Postupem času a mírou společenského vývoje se situace měnila a dospěla do stádia, které je provázeno vzestupem

„citového individualismu, tj. vytvářením manželských vztahů na základě osobní volby, jež vychází z romantické lásky nebo sexuální přitažlivosti“ (Giddens, 1999, s. 158).

Při seznamování hledáme vzájemně společné znaky, které nás přitahují a nevědomě ovlivňují naše rozhodování při volbě partnera. Vědomě vstupujeme do fáze zamilovanosti, ve které jsme partnerem okouzlení a idealizujeme si jej. Biochemický proces v těle zamilovaného člověka způsobuje zvýšenou produkci dopaminu (nervového přenašeče vzruchu) a tato reakce způsobuje, že vnímání je vysoce projektivní a výběrově vnímáme jen to, co chceme vnímat (Matoušek, 1997, s. 51).

Zamilovanost představuje psychotický stav, při kterém emoce převažují nad racionální úvahou, a vzniklý stav způsobuje často atypické chování člověka. Přesto, že je to jedno z nejhezčích období v životě člověka, trvá pouze několik měsíců a postupně přechází do stavu vědomí, ve kterém jsme schopni realisticky hodnotit partnera.

Vztah přátelství přechází do vztahu partnerství, který je orientován nikoliv k osobnosti partnera, ale ke společnému cíli. Je dán společnou účastí a vysokou mírou vzájemné závislosti a potřeby kooperace (Jandourek, 2001, s. 182).

Z empirických výzkumů vzešlo několik teorií, kterými se lidé řídí při výběru svého partnera. Zakladatel psychoanalýzy Freud rozlišil dva modely výběru partnera: prvním je hledaná osoba, která by substituovala matku, což Freud nazývá volbou anaklytickou nebo též závislostní; ve druhém případě směřuje jedinec k tomu, aby ve druhých lidech miloval sám sebe, což je volba narcistní, přičemž upřesňuje, že v motivaci muži častěji volí výběr narcistní, vycházejíc z pohnutky milovat člověka stejného jako je on sám. U žen se více projevuje volba anaklytická, protože ženy touží po tom, aby je muž miloval a pečoval o ně (Murstein, 1976, citováno podle Pláňava, 2000, s. 177).

Významnou roli při výběru partnera pro budoucí život sehrávají zážitky z dětství nebo první milostné zkušenosti v podobě úspěchů nebo zklamání. Pro další kladný vývoj partnerského vztahu je také důležité posoudit následující faktory pro vytváření kladných dvojic:

1. Každá z obou osob stojí na vlastních nohou a je autonomní.
2. U každé osoby lze počítat s tím, že říká opravdu „ano“ a „ne“ – jinými slovy, je citově upřímná.
3. Každá z osob si může žádat to, co si přeje.
4. Každá z osob uznává a přijímá odpovědnost za své činy.

5. Každá z osob dodržuje své sliby.
6. U každé z osob lze počítat s tím, že bude laskavá, zábavná, zdvořilá, ohleduplná a realistická.
7. Každá z osob má plnou svobodu volby komentovat to, co se děje.
8. Každá z osob podporuje sny druhé osoby všemi možnými způsoby, navzájem nesoutěží, nýbrž spolupracují (Satirová, 2006, s. 311-312).

Ačkoliv se nám může zdát naplnění těchto faktorů náročné a ve své podstatě těžko uskutečnitelné, pravdou zůstává, že partneři vyhledávají ve svém výběru protějšky, které pochází ze stejného sociálně – kulturního prostředí a mají přibližně stejnou vzdělanostní úroveň.

Dalším důležitým prvkem při výběru partnera jsou jeho rysy osobnosti, které lze třídit do několika kategorií. Jedná se o třídění dispozic, které může vycházet z následujících hledisek:

- **Schopnosti** – dispozice ke specifickým senzomotorickým a mentálním výkonům a dispozice k myšlení (chápání a řešení problémů), označované jako inteligence
- **Emocionalita** – dispozice k prožívání citů, zahrnující temperament jako dispozice ke vzrušení, projevující se ve formálních stránkách chování (jakou jsou síla, rychlost a tempo psychomotorických reakcí)
- **Postoje** – dispozice k hodnocení, tj. pojetí objektů dobrých, špatných, užitečných, neužitečných, žádoucích, nežádoucích atd., vycházejí z individuálního, hierarchicky uspořádaného pojetí hodnot, které integruje kognitivní a emocionální vztahy k objektům
- **Vůle** – dispozice k regulaci chování (zejména k sebekontrolě a aktivitě)
- **Motivy** – dispozice k dosahování určitých hodnot – životních cílů (Nakonečný, 2006, s. 128).

Jak uvádí Veselá (2003, s. 23), základní význam při utváření osobnosti člověka, vytvoření základů jeho budoucího chování a jednání, míry jistoty a nejistoty, s jakou bude zvládat budoucí životní situace, má vliv rodinného prostředí, kvalita a stálost jeho citových vazeb.

1.2 Vztah na dálku

V současné době otevřených hranic se hlavně mladým lidem nabízí možnost vycestovat za hranice a to nejenom za rekreací, ale přijímají čím dál častěji i pracovní nabídku nebo se rozhodnou pro studium v zahraničí.

Formu seznamování může ztěžovat jazyková rozdílnost nebo odlišná kultura jednotlivých národů, kterou charakterizuje Murphy (1998, s.24) jako celistvý systém hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.

Za „vztah na dálku“ může být považován i vztah mezi partnery, kteří jsou od sebe vzdálení několik set kilometrů i uvnitř vlastního státu. Psychologové varují: člověk, který vyžaduje každodenní pozornost svého partnera, by se o takový vztah ani neměl pokoušet (Hrdličková, 2010, s. 13). V těchto případech je nutné nastavit si určitá pravidla, která pomohou partnerům překonat krizové období odloučení. Partnerská domluva by se měla týkat především nastavení místa společných schůzek – například kde se partneři budou scházet a jakým programem naplní společně strávené chvíle. U této podmínky sehrává důležitost i věk partnerů. Zralí partneři budou zajisté vyžadovat soukromí a intimitu, kdežto mladí lidé tuto otázku vyřeší pravděpodobně „víkendovým pobytem“ u rodičů. V období již zmiňované zamilovanosti jsou lidé ochotni tolerovat a důvěřovat, a proto by se tyto atributy měly stát trvalou hodnotou pro partnerský vztah. Být v blízkém spojení při „vztahu na dálku“ umožňují v současné moderní době multimediální prostředky, jakými jsou mobilní přístroj nebo internetové spojení pomocí zvuku i obrazu, nicméně nahradit živou komunikaci a fyzickou přítomnost nemohou. Odloučení partnerů má své výhody i nevýhody. Hrozí odcizení, nesdílení společných zážitků a schází fyzické sblížení. U jedinců, kteří trpí paranoidní poruchou osobnosti, hrozí neustálá kontrola partnera a s tím spojené podezřívání.

Paranoidní porucha osobnosti je charakterizována podezřívavostí a sklonem mylně interpretovat neutrální nebo přátelské chování druhých jako nepřátelské, pohrdavé, záštiplné, urážlivé. Také však neoprávněným podezříváním partnera nepodloženým, podezřívavým vysvětlováním událostí kolem sebe (Hartl, Hartlová, 2000, s. 430).

Výhodou „vztahu na dálku“ může být, že partneři si více pečlivě plánují a oceňují společně prožitý čas a dokážou intenzivně prožít společné chvíle. Partneři nejsou ohroženi v takové

míře řešením konfliktů, jako kdyby byli spolu každý den. Vzdálenost mezi nimi posiluje i jejich osobnostní vlastnosti – odpovědnost, toleranci a samostatnost.

Může se stát, že při vstupu do reálného partnerského soužití se mnoho okolností změní a ovlivní i jejich společné soužití, proto se doporučuje: dojde-li k sestěhování, měli by své společné soužití začít budovat tak, jako by se nikdy neznali (Hrdličková, 2010, s. 15).

1.3 Manželství

Manželství charakterizuje Jandourek (2001) jako právní vztah zavazující muže a ženu ke společnému životu.

Tímto způsobem je charakterizováno spojení partnerů, kteří se rozhodli společně „vykročit na cestu životem“. Uzavření manželství rozhoduje o osobní identitě a dalším integrování partnerů v sociální společnosti. Vstupní branou do manželství je samotný sňatek, který vychází z tradic každého z partnerů. Podrobně se budeme věnovat kulturním tradicím v kapitole 3.1.

Sňatek je akt, kterým podle pravidel obvyklých v dané společnosti vzniká manželství. Sňatkem vzniká nepokrevní příbuzenství mezi partnery a jejich rodinami a má pro zúčastněné četné právní důsledky (Jandourek, 2001, s. 218).

Sňatkem se určují v některých společnostech přesné podmínky soužití partnerů, jako například budoucí bydliště partnerů nebo určení sociální role, kterou bude každý z partnerů zastávat. Člověk musí učinit v této fázi několik rozhodnutí. Týká se to jazykového porozumění a vyladění vzájemné komunikace, protože každý z nás má právo na svůj názor a je třeba najít „společný komunikační kanál“. Dále pak prosadit nezávislost partnerů na rodičích, aniž by ohrožovali dobré rodinné vztahy.

Současná doba je charakterizována větším ovládním vlastního osudu, ať už jde o jednotlivce nebo celé rodiny. Převládá hodnotový systém vyzdvihující autonomii a snižující hodnotu symbolického dědictví. To se projevuje i v odmítání instituce manželství. Muži i ženy chtějí zůstat sami sebou i ve svém osobním životě. Snižuje se tím symbolika manželství jako instituce, která má svou tradici a vychází z morálních a etických základů (Singly, 1999 in Simota, 2005).

Dnešní manželský svazek stojí na třech pilířích. Je to manželská láska, dělba práce mezi mužem a ženou a pozornost věnovaná výchově dětí. Věk lidí vstupujících do prvního manželství se posouvá směrem vzhůru. Otázkou zůstává, kdy je pro tyto páry optimální doba pořídit si dítě. Často posouvají rozhodnutí s odůvodněním, že je ještě čas. Partneři dost často žijí v manželství na zkoušku, které Hartl a Hartlová (2000) charakterizují jako předmanželské soužití v jednom bytě za společného hospodaření a je založeno na názoru, že předmanželské poznání umožňuje lépe předpovědět budoucí manželské vztahy. Tento model jim umožňuje disponovat větší volností a možnostmi odejít ze soužití, jestliže jim nebude vyhovovat. Mnoho mladých lidí však ctí a respektuje tradici manželského soužití, které vidí na příkladě svých rodičů.

1.3.1 Interkulturní manželství

V době, kdy ve většině států žijí příslušníci různých etnických skupin a národnostních menšin, je třeba se podívat na partnerské soužití také z pohledu kulturní psychologie.

Kulturní psychologie srovnává specifický vliv různých kultur na chování a prožívání člověka; výzkumy tohoto zaměření se v současnosti značně rozvíjejí v souvislosti s globalizací a nutností soužití různých kultur (Hartl, Hartlová, 2000, s. 481).

V tomto ohledu jde o poznání, jak ve společnosti tvořené příslušníky vícera etnik a národností ovlivňuje kultura každého z nich partnerské soužití a interkulturní komunikaci. Problematika se dotýká sociální integrace jednotlivce, avšak také partnerského života manželů různých národností. Pokud se kultura národa každého z partnerů výrazně odlišuje, může se stát, že soužití přestává být harmonické a vznikají spory či krizové situace. Proto, abychom pochopili chování každého z nich, je třeba zaměřit poznání do oblasti psychologie i kultury národa, čímž se zabývá interkulturní psychologie.

Lze tedy konstatovat, že důležitým rysem v interkulturní psychologii je komparace – srovnávání shod a rozdílů psychologické povahy mezi příslušníky různých kulturních, etnických, rasových a náboženských společenství (Zelová, 1997, cit. podle Průcha, 2004, s. 18).

Laická veřejnost není dostatečně informována o významu uvedené disciplíny – je třeba blíže se zajímat o implementaci vědeckých poznatků a přijmout je pro pochopení v soužití partnerů dvou odlišných národností. Specifické rozdíly v pojetí vycházejí z historického

jádra každé národní společnosti. Pro pochopení některých rozdílných prvků v soužití partnerů je nutné pátrat v historickém exkurzu každé národnosti a definovat národní kulturu, historii a tradice konkrétní zkoumané národnosti. Partneři, kteří se rozhodli i přes rozdílnost národností vytvořit manželský svazek, by měli společně konzultovat, jaký druh integrace zvolí jeden z partnerů, který přichází do nového prostředí odlišné kultury. Adaptováním může částečně přizpůsobit své chování, založené na dodržování původních kulturních tradic svého národa, nebo podlehne asimilaci.

Asimilace probíhá tehdy, opustí-li menšina své hodnoty a zvyky, které ji odlišovaly a rozpustí-li se zcela ve většinové společnosti (Hladík, 2006, s. 15).

Podrobně se oblasti interkulturního života zkoumaných národů budu věnovat ve druhé kapitole. Jednoznačně se dá říci, že, manželství, ačkoliv se liší mezi sebou rozdílnými podmínkami, existuje v každé společnosti.

Kulturní rozmanitost se projevuje v takových funkcích jako je dělba práce, výchova dětí a sexuální role. Pro každý manželský svazek je charakteristická směna věcí a služeb mezi partnery, z čehož vyplývá nárokování si výsledků práce druhého partnera (Murphy, 1998, s. 59).

Z historie vyplývá, že určité činnosti byly dány antropologickým vývojem. Muž – lovec přináší úlovek, žena jej zpracuje a podává stravu. V novodobé společnosti již taková archaická dělba práce neexistuje, jelikož žena stejným způsobem jako muž zajišťuje ekonomicky domácnost tím, že je zapojena do pracovního procesu. Jak uvádí Skarupská (2006, s. 40), aliance manželství je společensky uznaný a legalizovaný sexuální vztah mezi partnery opačného pohlaví, o kterém se předpokládá, že se stane základem rodiny.

Právo partnerů nárokovat si absolutní věrnost není dána ve všech kulturních společnostech. V národech evropských je nejrozšířenější formou manželství monogamie, kterou popisují Hartl a Hartlová (2000, s. 326) jako párové soužití dvou jedinců různého pohlaví. Pokud sledujeme názory veřejnosti týkající se problematiky věrnosti, lze konstatovat, že většina společností vyžaduje věrnost více od manželky, než od manžela. Tento jev potvrzuje Murphy (1998, s. 61), který tvrdí, že ve většině společností jsou ženy nabádány k počestnosti, věrnosti, skromnosti či zdrženlivosti a očekává se od nich, že odmítnou nevhodné snahy mužů o navázání známosti.

Sexuální touha žene nakonec člověka k páření, a protože má biologicky podmíněnou reprodukční schopnost, touží zplodit potomstvo. Existují společnosti, které přikládají příchodu dítěte na svět nesmírnou důležitost a vzdávají úctu ženě i dítěti a naopak v určitých kulturách se příchod potomstva přísně řídí regulační politikou státu. Můžeme konstatovat, že pro pokračování života a rodu v jednotlivých kulturách jsou děti, které přichází na svět, důležitým mezníkem v životě manželů. Manželství může být považováno za přijatelný způsob, jak udělit dětem totožnost (Murphy, 1998, s. 59).

1.4 Rodina

Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí (Giddens, 1999, s. 156).

V rámci generačního soužití je základním prvkem rodina nukleární, kterou tvoří rodiče a jejich děti a dále pak rodina rozšířená, která zahrnuje prarodiče a blízké příbuzné. Z hlediska životních fází člověka můžeme rodinu rozčlenit ještě na rodinu orientační, do které se jedinec narodí a má vliv na jeho výchovu a na rodinu reprodukční, kterou si již dospělý jedinec zakládá a plní v ní rodičovskou povinnost. Současná situace ve společnosti ve velké míře ovlivňuje postavení rodiny a naopak život v dnešní rodině je odrazem složité situace ve společnosti.

Autorka, která věnovala celý život zkoumání života v rodině a následně prováděla i terapeutickou činnost, se vyjadřuje o současném stavu ve společnosti: „Žijeme ve světě, který – jak se zdá – podporuje odcizení, soutěživost a podezíravost místo vzájemné spokojenosti a důvěry. Mnozí z nás se bojí, že to, po čem toužíme, je neuskutečnitelné, a tak se smiřujeme s osudem anebo s něčím druhořadým“ (Satirová, 2006, s. 312).

Jestliže v minulosti byla rodinná vazba založená především na majetku, v současnosti již rodiče preferují při výchově v rodině hodnoty, jakými jsou vzdělání, svoboda rozhodování, osobní rozvoj a seberealizace. Všechny tyto hodnoty ovlivňují směřování rodinného života.

V souvislosti s rodinným životem se ve vyspělých evropských zemích objevují v posledních desetiletích následující trendy:

- Pokles sňatků a porodnosti
- Zvyšování věku, ve kterém vstupují lidé do prvního manželství
- Rostoucí počet rodin, ve kterých pečuje o dítě jen jeden z rodičů

- Přibývá domácností tvořených pouze jedním člověkem
- Nárůst počtu lidí, kteří spolu mají potomky bez oficiálního sňatku
- Zvyšující se počet lidí žijících bez dětí v nesezdaném soužití
- Trvale rostoucí počet rozvodů
- Klesající počet lidí, kteří se po rozvodu znovu žení a vdávají (Průcha, 2009, s. 488)

Uvedené trendy mohou mít závažné následky pro další vývoj rodinného života. Rodina i přes dané skutečnosti nadále plní roli základního modelu. Klíčovým aspektem v rodinném životě se stává rodinný systém a společenská vazba. V rodinném systému se objevují prvky, které si přinášíme z orientační rodiny, a těmito pravidly se poté řídíme ve svém chování a konání.

Socializace jedince se projevuje také na společenských vazbách a charakterizuje ji způsob, jak se člověk chová k ostatním lidem a jak přijímá do svého života své příbuzné.

Vztah příbuzenství popisuje Giddens (1999, s. 156) jako vztah mezi jedinci, jenž vzniká sňatkem či pokrevními vazbami v otcovské či mateřské linii.

V interkulturním rodinném svazku se do příbuzenské linie dostávají zástupci odlišných kultur a je zajímavé sledovat, ke kterým kulturním tradicím se přikloní manželský pár v rodinném soužití. K příbuzenským vztahům se váže řada emocionálních zážitků, které rodina intenzivně prožívá. Patří mezi ně například společné návštěvy, oslavy významných svátků nebo životních jubileí. Tímto obě strany příbuzenství projevují rodinnou kohezi, která působí při výchově formou napodobování a děti ji přijímají jako vzor chování do svého života. Harmonické soužití v rodině přináší i efekt vnitřního uspokojení a projevuje se i na zdraví člověka. V průzkumech bylo zjištěno, že muži i ženy středního a vyššího věku, žijící v trvalých partnerských vztazích, mají statisticky vyšší ukazatele spokojenosti, nižší nemocnost a nižší úmrtnost, než muži a ženy, kteří v nich nežijí.

1.5 Výchova dětí

Výchovou nazýváme záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů jeho chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 680).

Příchodem dítěte na svět se partnerské soužití dostává do nové dimenze a do života partnerů vstupuje nový subjekt, který bude po zbývajícím čas ovlivňovat jejich životy. Partneri získávají novou sociální roli – stávají se rodiči. Výchovně – socializační působnost rodiny na vývoj dítěte v období raného dětství či mladšího a staršího předškolního věku se stává nesmírně významným obdobím pro jeho život. Začíná proces výchovy, který Průcha (2009, s. 132) charakterizuje jako proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji.

Proces socializace dítěte, který znamená začleňování se dítěte do společnosti, a rozvíjení dítěte jako společenské bytosti probíhá ve dvou fázích:

- Primární socializace probíhá v rodinném prostředí a odehrává se v podobě prvních návyků sociálního chování a interakcí mezi dítětem a rodiči.
- Sekundární socializace je spojována více se školou a kolektivem dětí (Čáp, Mareš, 2007, s. 54-55).

Utváření osobnosti člověka spočívá v jeho jedinečnosti, která je potvrzena v učení individuální psychologie Adolfa Adlera. Ten uvádí, že kořeny lidského chování a jednání je nutné hledat již v útlém dětství každého jedince. Podotýká také, že samotné prostředí a prožitky jedince nejsou příčinami jeho chování. Jsou asimilovány životní zkušenosti jedince, a proto je jejich odraz v psychice jedince výrazně individuální (Pelikán, 1995, s. 17).

Další důležitý faktor tvoří podmínky, které působí ve výchovném procesu:

- Vlastnosti a zkušenosti vychovávajících
- Vzájemné vztahy a interakce mezi vychovávajícími a vychovávanými
- Vlastnosti a zkušenosti vychovávaných dětí
- Události a změny v podmínkách v nejbližším prostředí dítěte
- Širší sociokulturní podmínky (Čáp, Mareš, 2007, s. 313)

Bylo prokázáno, že charakterové vlastnosti a osobnostní rysy rodičů úzce souvisí se stylem výchovy. Pokud rodič projevuje kladný emoční vztah k dítěti, odpovídá to charakteru jeho osobnosti a naopak, pokud dítě vychovává cholerik, dítě se snadno ocitne v konfliktní situaci.

Zkušenosti rodičů z výchovy rodičů v orientační rodině často silně ovlivňují způsob výchovy. Forma výchovy vlastních dětí pak probíhá prostým napodobováním výchovného stylu z původní rodiny nebo se rodič snaží využít opačný model výchovy. Podle rodičovských postojů ve výchově se dá posoudit, kam směřuje pozornost a očekávání rodičů. Z typologie uvedených rodičovských pozic vyplývá, jak se formuje vývoj dítěte:

TYP POZICE	Charakteristika slovního vyjádření	Způsob jednání s dítětem	Vliv na rozvoj osobnosti dítěte
Akceptace a láska	„dítě je středem mého zájmu“	Něha, činnosti s dítětem	Pocit bezpečí, normální vývoj osobnosti
Zjevné odmítnutí	„nenávidím to dítě, nebudu se jím vzrušovat“	Nezájem, tvrdost, vyhýbání se kontaktům	Agresivita, zločinnost, emocionální nevyvinutost osobnosti
Přílišná náročnost	„nechci dítě takové, jaké je“	Kritéria, nedostatek pochval, neustále napomínání a hledání chyb	Frustrace, nedostatek sebedůvěry
Přehnaná péče a starostlivost	„udělám všechno pro dítě, obětuji mu svůj život“	Přílišná péče, dělání všeho pro a za dítě při současném omezení svobody	Infantilismus, zvláště v sociálních vztazích, neschopnost samostatnosti

Tabulka 1: Typologie rodičovských pozic (Rebowski, 1972, cit. podle Pelikán, 1995, s. 180)

1.5.1 Vliv interkulturního prostředí na výchovu

„Způsob výchovy v rodině i ve škole je závislý na makrosociálních podmínkách – na názorech, postojích a tradicích země, lokality, národa a etnické skupiny, sociální vrstvy, doby, kultury.“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 316)

Kulturní vzorce, které popisuje Průcha (2004, s. 47) jako naučená a závazná schémata pro jednání ve standardních situacích, vystupujících v podobě obyčejů, mravů a zákonů, silně ovlivňují výchovu v rodině. Výzkumy, které se v této oblasti provádí, zjišťují podle chování matek k dětem, jaký styl výchovy se v dané kultuře uplatňuje.

Například výzkum Friedlemeirové a Tromsdorfové prokázal, že v západních kulturách rodiče nahlíží na děti jako na individuální bytosti, ve kterých je posilována autonomie

a nezávislost. Ve východních kulturách rodiče chápou své děti jako pokračování sebe samých, a proto je důležitým výchovným cílem přizpůsobivost k sociálním očekáváním (Průcha 2004, s. 156).

Národnost česká a slovenská patří svým výchovným obsahem ke kultuře východu, ačkoliv se pod vlivem interkulturalizace v některých výchovných metodách objevují prvky individuality. Vzájemný postoj odlišných národností odráží, které hodnoty jsou ve výchově v dané společnosti uznávané. Podle Průchy (2004, s. 140) v českých rodinách při výchově dětí dominují tyto hodnoty: slušnost, pracovitost, samostatnost, odpovědnost a snášenlivost. Náboženská víra má nízké preference.

Při výchovném procesu u rodičů výrazně odlišných národností může docházet ke sporným názorům ke stylu výchovy. Rodiče by si měli uvědomit, že dítě na každou změnu reaguje citlivě. Radikální změna prostředí a odlišná kultura chování lidí kolem dítěte u něj mohou vyvolávat tenzi. Partneři, kteří mění prostředí (stěhují se do jiného státu), by měli být s ohledem na své děti velmi citliví při adaptaci a neklást na děti příliš vysoké nároky. V edukačním procesu je nutné konzultovat s pedagogy, jak postupovat, aby se dítě co nejrychleji zorientovalo v novém prostředí a seznámilo se s novým jazykem. Psychologové doporučují dítě na uvedenou změnu postupně připravit.

1.5.2 Role otce a matky ve výchově

Ve výchově se každodenně setkáváme s rozdílnými představami rodičů. Ani jeden z rodičů si neuvědomuje, že pro dítě to znamená hodně rozporů. Jestli matka trvá například na pravidelnosti a režimu a otec na druhé straně zlehčuje situaci tím, že dítěti ustoupí a dítě nemusí dodržet domluvená pravidla, nastává v uvažování dítěte zmatek a nakonec si dítě vybere pro něj jednodušší řešení. Dítě zažívá různé způsoby a přístupy ve výchově, srovnává je a učí se rozeznávat přiměřenost jednání u svých rodičů.

Je vhodné mít na paměti několik zásad:

- Děti potřebují vědět, na koho se mohou v té dané situaci obrátit.
- Dětem musí být jasné, kdo má za co odpovědnost, jinak se nedokážou orientovat.
- Odlišné postoje nesmějí dospělí zneužívat k tomu, aby se dítěti vlichocovali („já ti dovolím víc“) nebo, aby před dítětem citově snižovali druhé („já jsem na tebe hodnější než...“) Tím vznikají u dítěte problémy s loajalitou.

- Rozdílné způsoby výchovy je možné je možné praktikovat jen za předpokladu dodržování určitých základních principů, závazných pro všechny zúčastněné. Jestliže například otec vychovává děti ve volném stylu, zatímco matku vnímají jako tvrdou a důslednou vychovatelku, může to vést k tomu, že děti budou rodiče využívat a vytvářet mezi nimi konflikty (Jan-Uwe Rogge, 2004, s. 62).

Zájmem rodičů by mělo být vytvořit pro děti láskyplný domov plný štěstí, protože:

„Šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré zdravé utváření lidské osobnosti a duševně zdraví, zdatní, dobře vyspělí lidé tvoří zdravou společnost. Není tedy domov našeho dítěte nebo našich dětí jen tak docela soukromou záležitostí rodičů, ale je v zájmu celé naší společnosti.“ (Matějček, 1986, s. 175)

Domov dítěte vytváří nejbližší lidé, zpravidla rodiče, a dítě je schopné si pamatovat určité silné zážitky ve výchově z dětství a vzpomínat na ně v dospělosti. Je zajímavé, že pro některé děti se nestává rozhodující osobou vždy matka, ale někdo z rodiny, kdo pro dítě znamenal vzor a stal se pro ně přirozenou autoritou.

Pro otce a matku je vrcholným stádiem výchovy empatické spolubytí, které Rogers (1998) charakterizoval jako období, v němž se oba partneři pochopili a vzájemně spolupracují. Ve výchově má každý z rodičů stanovené role, které mohou vycházet z biologického základu.

Všeobecně rozšířená skutečnost, že ženy jsou intimněji spojeny s ranou péčí o dítě (v čemž kojení hraje základní roli), je primární příčinou toho, proč ženská role v rodině i mimo ní jeví tendence k větší expresivitě nežli role mužská (Parsons 1954, cit. podle Možný, 1999, s. 45).

Ženy vnímají svoji **roli matky** jako nejdůležitější poslání ve svém životě. Být matkou je odpovědnost na celý život a znamená celoživotní péči o potomka. Žena, vychovatelka se projevuje dominantním emocionálním prožíváním a citlivostí.

Při výchově dítěte se více zaměřují na rozvoj sociálního citu, který je základním znakem dobře přizpůsobené osobnosti a je vymezen jako schopnost spolupráce na základě rovných vztahů (Jandourek, 2001, s. 47).

I když má matka k dítěti daleko intenzivnější vztah než otec a po celé tisíciletí byla péče a výchova dítěte výlučně ženskou záležitostí, má **role otce** ve výchově bezpochyby důležitou funkci. Na rozdíl od minulosti již není mužská role založena pouze na zajišťování obživy,

v současnosti si otcové „užívají“ otcovské role. Mohou se dítěti více věnovat a rozvíjet v něm praktickou zručnost, logické myšlení a odvahu, jelikož tyto dovednosti jsou typické pro muže.

Podle Matějčka (1986, s. 59) je pro dítě velmi významný pocit jistoty a bezpečí, který hledá u svých rodičů, a proto se postavení matky a otce vůči dítěti v zásadě nerozlišuje. Oba jsou pro něj dárci citové jistoty a ve vztahu k oběma by dítě mělo vnímat, že k rodičům patří. Mělo by pociťovat, že mu poskytují láskyplný vztah, který je nejmocnější ochranou proti všem nebezpečím na světě.

2 IDENTITA V INTERKULTURNÍM PROSTŘEDÍ

2.1 Národní identita

Existuje několik činitelů, jež souvisejí s pojmem národní identita a je potřebné je popsat. Základ identity každého národa tvoří **kultura**, kterou Murphy (1998, s. 24) charakterizuje jako celistvý systém významu hodnot a společenských norem. Normami se členové dané společnosti řídí a předávají je prostřednictvím socializace dalším generacím. Užší pojetí kultury směřuje k projevům chování lidí.

„Kulturou určitého společenství se rozumí jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.“ (Průcha, 2004, s. 45)

Člověk se do určité kultury narodí a během svého života poznává určité normy chování svého národa, které jsou předávány z generace na generaci. Probíhá proces akulturace, v němž styk mezi různými kulturními skupinami vede k osvojení nových kulturních vzorců jednou nebo oběma skupinami (Hartl, Hartlová, 2000, s. 28).

Jeden z partnerů odlišné národnosti je v mnohých případech nucen zvolit si cizí kulturu za vlastní – jedná se o asimilaci. Jandourek (2001, s. 32) ji popisuje jako postupné včleňování kultury určitého etnika. Při asimilaci se znaky původní kultury ztrácejí a jsou nahrazeny znaky přejímané kultury. Integrace může způsobit potíže i v partnerském soužití, jelikož je jeden z partnerů nucen potlačit znaky své kultury. V souvislosti s kulturou nesmíme opomenout pojmy „etnikum“ a „národ“. Často se stává, že tyto výrazy jsou ztotožňovány a rozlišení bývá problematické. Podle popisu české a evropské tradice převládá pojetí, podle kterého se národy vyvinuly z příslušných etnik, a tyto národy mají své vlastní státy. Na základě těchto teorií pak můžeme definovat pojem:

„**Národ** ve smyslu etnickém jako soubor osob, obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím.“ (Průcha, 2011, s. 29)

Pro existenci národa jsou zároveň uváděny tři typy kritérií:

- kritéria kultury (společný jazyk, náboženství nebo dějinná zkušenost),
- kritéria politické existence (národy mají vlastní stát nebo autonomní celek ve státě),

- psychologická kritéria – jednotlivci sdílejí vědomí o své příslušnosti k určitému národu (Průcha, 2004, s. 54)

Příslušnost k určitému národu (národnost) je podložena právním dokumentem, kterým je rodný list s uvedením národnosti a to je objektivní zjištění. Příslušnost k národu není jenom otázka objektivních znaků, ale především pocit skutečné vnitřní sounáležitosti s národem (Průcha, 2011, s. 30).

V majoritní společnosti může na území jednoho státu pobývat více **národnostních menšin**. V České republice definuje zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, že příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti (Průcha, 2011, s. 59).

Otázky týkající se národnostní problematiky, otázky národní identity, národnostních menšin a jejich postavení v národnostních vztazích mají ve vývoji interkulturní společnosti důležité místo. Významnou složkou v rámci formování národní identity je potřeba člověka začlenit se do sociálního a kulturního prostředí a identifikovat se s určitou skupinou. Národní identita přináší v životě své pozitivní i negativní stránky. Pozitivní symbol je patriotizmus a národní hrdost. Negativní se může projevit ve formě nacionalizmu. Podle údajů posledního sčítání lidu v roce 2011 se oficiálně přihlásilo ke své národnosti sedm národnostních menšin, pokud budeme respektovat, že menšinou se rozumí také národnost česká, slezská a moravská. Jejich zastoupení v jednotlivých krajích a podle počtu obyvatel hlásících se k příslušné národnosti znázorňuje tabulka č. 2. Můžeme konstatovat, že slovenská menšina je nadále nejpočetnější národnostní menšinou, žijící na území České republiky.

ČR, kraje	Obyvate lstvo celkem	z toho národnost							
		česká	moravská	slezská	slovenská	polská	německá	romská	neuvedeno
ČR celkem k 26. 3. 2011[1]	10 562 214	6 732 104	522 474	12 231	149 140	39 269	18 772	5 199	2 742 669
v tom:									
Hlavní město Praha	1 272 690	808 783	2 487	138	23 336	1 641	1 253	349	362 369
Středočeský kraj	1 274 633	883 681	1 500	116	17 298	1 882	786	385	342 187
Jihočeský kraj	637 460	459 307	1 216	40	6 672	356	707	274	159 625
Plzeňský kraj	574 694	400 264	455	12	8 052	509	1 092	212	152 424
Karlovarský kraj	310 245	194 452	322	18	7 351	251	4 504	225	91 701
Ústecký kraj	830 371	562 718	662	30	12 238	1 125	4 230	1 260	229 340
Liberecký kraj	439 262	303 348	422	18	6 156	1 374	1 788	326	116 529
Královéhradecký kraj	555 683	392 897	619	29	5 664	1 273	1 288	328	144 983
Pardubický kraj	518 228	365 767	4 408	30	4 832	614	284	179	134 394
Kraj Vysočina	512 727	334 632	35 852	32	3 001	197	206	129	127 043
Jihomoravský kraj	1 169 788	555 791	254 648	155	14 588	726	458	305	283 089
Olomoucký kraj	639 946	369 342	76 887	234	7 451	582	875	373	160 935
Zlínský kraj	590 459	322 507	96 234	62	5 911	309	135	143	136 657
Moravskoslezský kraj	1 236 028	778 615	46 762	11 317	26 590	28 430	1 166	711	301 393
ČR celkem k 26. 3. 2011 (struktura v %) [1]	100,0	63,7	4,9	0,1	1,4	0,4	0,2	0,0	26,0

Tabulka 2: Přehled národností v ČR podle krajů (ČSÚ © 2013)

2.2 Slovenská národnostní menšina

Slovenská menšina vykazuje určitá specifika, která ji odlišují od ostatních národnostních menšin. Vzhledem ke společné minulosti obou států se vytvořila přirozená migrace občanů slovenské národnosti do České republiky a to z různých důvodů (studium, pracovní příležitosti, uzavírání manželství). Slovenskou národnost charakterizuje její rozptýlenost po celé území České republiky. V územním přehledu se nachází ve všech krajích a nejvyšší zastoupení má v hlavním městě Praze, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji. Uvedenou skutečnost lze připsat tomu, že do Prahy se občané Slovenské republiky stěhují

většinou za pracovní příležitostí a kraje Moravskoslezský a Jihomoravský se nachází na hranicích mezi Slovenskou a Českou republikou. Po osamostatnění v roce 1993 se z občanů Československa stali příslušníci národnostní menšiny, která si uplatňuje na území státu, kde žije, svá práva a povinnosti. Vzhledem k jazykové a kulturní blízkosti Čechů a Slováků nedochází k větším problémům.

Podle Gabala (2002) téměř neexistující jazyková bariéra, společné dějiny a kulturní blízkost dělají z České republiky pro Slováky přirozenou destinaci. Slovenská národnostní menšina si na území České republiky udržuje národní povědomí a to zejména na pohraničí a ve velkoměstech, kde Slováci nachází pracovní příležitosti.

Výraznou roli sehrává etnická příbuznost v oblasti moravsko – slovenského pohraničí v regionu Valašsko a Slovácko. Důležitou součástí je kulturní spolupráce a vytvoření možnosti kulturního vyžití Slováků žijících v Čechách. Jsou zřizována různá kulturní centra a spolky, ve kterých se mohou krajané scházet a pokračovat v kulturních tradicích svého národa. Další možností je kulturní výměna vystoupení herců, zpěváků a jiných umělců. Vysílání medií, hlavně na pohraničí, povzbuzuje krajané k používání národního jazyka.

Je bohužel alarmující, že slovenská menšina neprojevuje zájem otevření tříd se slovenským vyučovacím jazykem alespoň na základních školách. Poslední škola, která existovala s tímto vyučovacím jazykem, ukončila svoji činnost v roce 2001 pro nezájem ze strany rodičů. Jeví se náročné určit dimenzi dostatečnosti ze strany českého státu v péči o národnostní menšinu Slováků. Lze ovšem říci, že příslušníky slovenské menšiny na území České republiky neohrožuje nic, co by narušovalo jejich národní identitu. Přesto je důležité, aby instituce pečující o potřeby národnostních menšin v České republice přistupovaly individuálně k této problematice s ohledem na počet příslušníků, kteří se hlásí ke slovenské menšině.

2.3 Exkurz do historie slovenského národa

Původ Slováků se datuje do 6. století n. l., kdy se slovanské kmeny usadily na území dnešního Slovenska. V 9. století bylo jejich území součástí Velkomoravské říše a po jejím pádu si celé území podmanili Maďaři. Přemyslovci na určitý čas Slovensko připojili k Českému království, ale počátkem 11. století se opět dostali pod nadvládu uherského

vévodství. Po hornickém povstání v roce 1525 se Slovensko stalo součástí podunajské monarchie rakouských Habsburků. Národní obrození v 18. a 19. století a rozvoj dělnického hnutí způsobil vytvoření samostatného československého státu v roce 1918. Bylo to období, kdy slovenský a český národ začal psát společné dějiny. Klidné období „první republiky“ narušila 2. světová válka. Na Slovensku pod vlivem německé okupace vznikl klerofašistický slovenský stát, který znamenal pro Slováky autonomii, ale také poslušnost vůči německé fašistické vládě. Prezidentem byl katolický kněz, který byl po válce oběšen. „Byla to jediná slovenská zkušenost se státností na rozdíl od českých zemí, které jako nezávislý stát existovaly po zhruba sedm století, než byly včleněny do habsburské monarchie.“ (Stein, 2000, s. 40)

Vypuknutím Slovenského národního povstání v roce 1944 a postupem osvobozené ruské armády se blížil konec 2. světové války. Většina Slováků a Čechů si přála obnovení společného státu. Po únoru 1948 nastoupila vláda komunistů. Národním shromážděním v roce 1960 byla schválena nová ústava, která prohlásila Československo socialistickým státem. Soužití dvou rovnoprávných národů Čechů a Slováků bylo zpečetěno dne 27. 10. 1968. V tento den bylo uzákoněno federativní uspořádání státu s názvem Československá federativní republika. Posledním významným dnem společného státu Čechů a Slováků byl 25. listopad 1992, kdy federální shromáždění na základě předchozích jednání zástupců obou národů provedlo hlasování o zániku federace.

Po téměř pětasedmdesáti letech společného soužití se národ Čechů a Slováků rozdělil a dva národy se staly samostatnými republikami. Občané obou republik přijali tuto zprávu rozporuplně. Část z nich se radovala ze samostatnosti a část z nich se tázala, proč k rozdělení došlo.

Eric Stein (2000, s. 229) popisuje, jaké významné podobnosti jsou mezi Čechy a Slováky. Například téměř stejný jazyk a podobná životní úroveň, také však rozdíly, zejména dějiny. V důsledku utlačovatelského uherského režimu však Slováci v tomto vývoji zaostali a v roce 1918, kdy se utvářela první Československá republika, byl vztah mezi nimi a Čechy narušený, téměř koloniální.

O osudu obyvatel, kterých se rozdělení republiky dotýkalo, bylo rozhodnuto. Problém, který vyvstal z této situace, se týkal volby státního občanství a rozhodnutí o trvalém

pobytu. Smíšené rodiny české a slovenské národnosti plánovaly svou příští budoucnost. Starší a střední generace si nechtěla ve skutečnosti rozdělení připustit a nadále si udržovala vzájemné spojení. Zajímavým faktem bylo, že okamžitě po rozdělení obou národních států se mezi občany vytvořilo spontánní hnutí, které udržovalo vzájemnost mezi slovenskými a českými zájmovými skupinami v různých oblastech života.

3 SOUŽITÍ ČECHŮ A SLOVÁKŮ

Vztah těchto dvou národností v minulosti i v současnosti vyjadřuje vzájemnost, která se projevuje v různých oblastech společenského a kulturního života a je způsobena dlouholetou společnou minulostí. Blízkost českého a slovenského národa se projevuje ve společné historii, v tradicích a zejména v přátelském soužití obou národů. Většina obyvatel obou států vnímá, že i přes rozpad společného státu se vzájemné postoje obou národů výrazně nezměnily a vnímají se jako dva nejbližší národy. Mezinárodní vztahy jsou pozitivně rozvíjeny ve prospěch obou národů. Rodinné a příbuzenské vztahy se nadále příznivě udržují a v případě smíšených partnerských párů se do rodinného života implementuje různorodost kulturních tradic obou národů a možnost komunikace v jazyce obou partnerů.

„Tvrdenie, že Česká a Slovenská republika sú dnes v Európe dva ku sebe najbližšie štáty, nie je iba obligátnou témou, ale odrazom reality, formovanej v priebehu dlhšieho obdobia. Dnešné česko – slovenské vzťahy sú kombináciou historickej vzájemnosti, dlhoročných spoločných skúseností, kultúrnej a jazykovej blízkosti, politického pragmatizmu, ústretovosti a opätovných sympatií obyvateľstva.“ (Česko-Slovenská revue, 2010)

3.1 Kulturní tradice

Reis a Kintnerová (2006) ve svém díle o kultuře mezi Čechy a Slováky připomínají, že budoucí generace by v budoucnu neměly opakovat dřívější chyby – aby se objasnilo vše, co Čechy a Slováky na cestě vpřed dělilo, a také aby se uchoval cíl, který je spojoval.

V lidských dějinách jsou věci a situace, které trvají jen zlomek života a také ty, které se stávají neoddělitelnou součástí našeho života týkající se naší národní kultury a tradic. Technická civilizace směřuje vpřed a odpoutává naši pozornost od minulosti, od hodnot, které dlouhá léta uchovávali naši předkové. Zvyky a obyčeje patří do lidového umění každého národa a je pouze na nás, zda budeme pokračovat nebo upadnou v zapomnění. Lidové umění si v hierarchii hodnot vysloužilo specifické a osobité postavení. V základní podobě je to poselství předků, které je specifické v opětovném objevování nových zapomenutých obyčejů a v připomínání pro další generace. Ve všeobecném povědomí českého a slovenského národa se objevuje několik společných prvků v lidových tradicích, které si oba národy uchovávají a předávají následujícím generacím.

K těmto tradicím se v soužití partnerů přiřazují rodinné rituály, které jsou specifické pro každou rodinu a jsou v nich zakotvené ustálené příběhy některých činností.

Rituály mohou mít podobu každodenní rutiny jakou je stolování, loučení členů rodiny ráno před odchodem do práce nebo večerní ukládání ke spánku. Jedná se také o slavnostní příležitosti jako slavení narozenin, rodinných výročí, Vánoc, Velikonoc, při nichž se silně projevuje rodinná tradice (Sobotková, 2012, s. 50).

Koheze rodinného soužití se projevuje zejména ve vzájemných návštěvách mezi příslušníky rozšířené rodiny, které mohou být pravidelné nebo náhodné. Vzájemné sdělování poznatků a dodržování tradice rodinných oslav utužuje sociální vztahy a posiluje soudržnost rodiny. U tradic českého a slovenského národa se v současnosti dodržují různé křesťanské svátky, přičemž mezi nejvíce udržované v povědomí obou národů patří Velikonoce a Vánoce. Většina náboženských svátků má kořeny v pohanské tradici a nejinak je tomu v případě velikonočních svátků.

Pro pohany měla tato doba zásadní význam – končilo nevlídné období zimy a začínaly teplé měsíce, které přinášely úrodu a tedy i obživu. Příchod této části roku tak pohané vítali bujarými oslavami, veselím a nejrůznějšími rituály. Velikonoce i ostatní pohanské slavnosti však v průběhu let podlely křesťanským svátkům (Tinková, 2010, s. 17).

Český národ ve svých tradicích Velikonoc udržuje lidový zvyk, při kterém navštěvují koledníci dívky, přičemž je šlehají ručně vyrobenou pomlázkou z vrbového proutí. V souvislosti s tradicí pronášejí muži při hodování koledy. Děvčata odmění koledníky výslužkou v podobě malovaných vajec.

Slovenský národ využívá ve slavení Velikonoc vodu, která má symbolizovat „očištění a znovuzrození“. Koledníci nosí vědro naplněné vodou, s níž děvčata polévají.

Vánoční svátky znamenají pro křesťany jeden z nejkrásnějších svátků a symbolizují oslavu narození Ježíše. Důležitým je Štědrý den, při kterém se na stolech českých rodin objevuje tradiční jídlo – rybí polévka, kapr a bramborový salát. V slovenské gastronomii převládá na štědrovečerním stole zelná polévka a ryby.

V řadě rodin, jak uvádí Tinková (2010), se udržují mnohé staré zvyky, z nichž nejčastější je výklad budoucnosti – v některých domácnostech se lije roztavené olovo či vosk do studené vody, v jiných se pouštějí v umyvadle lodičky z ořechových skořápek.

Také se rozkrojuje jablko, které ukáže buď dobré (hvězdu) nebo zlé (křížek) znamení. Tradice symbolizuje další budoucnost v životě člověka.

U národů Čechů i Slováků můžeme konstatovat, že vztah k tradicím je silně zakořeněn a má tendenci se udržet, pokud jej budou rodiny generačně nadále předávat.

3.2 Národní povaha

Národní povaha je souhrn vlastností, jimiž se národ liší od národů jiných. Tato povaha se projevuje v myšlení, cítění a jednání – tedy ve všem, čím národ žije. Jeho jazyk, zvyky, zaměstnání, kroje, umění, náboženství, mravní zásady, politické či právní řízení nabývají zvláštního rázu a během života generací se ustalují a vyhraňují ve svérázný charakter (Chalupný, 1907, cit. podle Průcha, 2004, s. 129).

Pokud se zamyslíme, jaké vlastnosti jsou příznačné pro českou národní povahu, budeme vycházet z díla Jiřího Mahena „Kniha o českém charakteru“, ve kterém charakterizoval užitečné a škodlivé vlastnosti Čechů následovně:

Užitečné vlastnosti:

- Český člověk je člověkem zdravého, opatrného rozumu.
- Je schopen velkých myšlenek a má smysl pro velké věci.
- Je schopen ideálního nadšení a rozhorlení.
- Je čiperný přes svou rovnováhu, ačkoliv je pomalý.
- Je aktivní – budme rádi!
- Je schopen do určité míry organizace práce.

Málo užitečné nebo škodlivé vlastnosti:

- Český člověk je těkavý, nevytrvá a rád přehání.
- Má v sobě poměrně málo odvahy, je málo revoluční.
- Je spíše Hamletem, nikoliv don Quijotem.
- Nábožensky je vlažný a povážlivě netečný.
- Je spíše chytrákem než člověkem, který se osvobozuje bojem (Průcha, 2004, s. 137).

Myšlenky vydané cca před devadesáti lety mohou i v dnešní době vypovídat o národní povaze současných Čechů.

Pokud se podíváme na národní povahu Slováků, využijeme výzkumu Drabinové z roku 1999, která zkoumala, co si myslí mladí Češi o povaze sousedících národů. Z uvedeného výzkumu vyplynulo, že nejvíce sympatickým národem pro mladé Čechy jsou Slováci. Typickými vlastnostmi Slováků, které měly ve výzkumu největší četnost, byly: smysl pro humor, veselost, pohostinnost, přátelskost (Průcha, 2004, s.142).

Jak potvrzují některé další výzkumy, je příznačné, že Češi vidí sebe samotné dost sebekriticky. Přisuzují vlastnímu národnímu charakteru nejen pozitivní, avšak také negativní charakteristiky (např.závistivost, zbabělost, vypočítavost, schopnost sjednotit se pouze v ohrožení apod.). Někteří odborníci uvádějí, že tuto sebekritičnost Češi až přehánějí – vidí na sobě více nedostatků, než ve skutečnosti mají (Průcha, 2011, s. 144).

3.3 Komunikace v interkulturní dimenzi

„Komunikaci a komunikačním schopnostem jedinců se přisuzuje v sociálních interakcích značný význam, 'neschopnost komunikovat' může být příčinou manželských konfliktů a krizí, ale stejně tak i ztroskotání politiků, nadřízených, učitelů a osob, pro něž jsou komunikativní dovednosti předpokladem jejich profesního úspěchu.“ (Nakonečný, 2009, s. 318)

Význam komunikace v sociální interakci je nepopiratelný a vyjadřuje vztahy mezi lidmi. Pokud budeme sledovat komunikaci v rodinách s odlišnou národností partnerů, vystupují v komunikaci nejen prvky verbální a neverbální komunikace, ale také aspekt kultury daného národa.

Pojem mezikulturní komunikace je vymezen jako reflex komunikačního procesu mezi individuálními a nadindividuálními subjekty, které náleží k rozdílným kulturním systémům. O efektivnosti mezikulturní komunikace lze hovořit, pokud v procesu interakce nedochází ke zkreslení informací, které by vyplývalo z rozdílností kulturních systémů.

Pro přípravu lidí k mezinárodní komunikaci je žádoucí plnit konkrétní cíle:

- Pochopení specifiky vlastní kultury
- Poznání a pochopení odlišností jiné kultury
- Rozvinutí komparace obou kulturních modelů (Průcha, 2004, s. 149)

V rodinné komunikaci pozorujeme určitý způsob komunikace a vzájemných pozic členů rodiny. Jsou-li spolu členové rodiny v interakci, může každý z nich zastávat jednu ze čtyř pozic:

- Hybatel, který komunikaci iniciuje, něco navrhuje
- Následovatel, který s iniciátorem souhlasí a podporuje ho
- Opozičník, který je proti tomu, co hybatel sděluje a následovatel podporuje
- Pozorovatel, který se nevyjadřuje (Kantor, 1980, citováno podle Plánava, 2000, s. 202)

3.4 Rozdílnost českého a slovenského jazyka

Podle Steina (2000, s. 41) se za hlavní rys národa obecně považuje svébytný jazyk.

Z antropologického pohledu bývá jazyk definován jako systém znaků sloužících k dorozumívání jako soubor vyjadřovacích a sdělovacích prostředků vlastní příslušníkům určitého lidského společenství. Je nejdůležitějším nástrojem myšlení (Skarupská, 2006, s. 59).

Jazyk nezbytně patří do sociálního života člověka, jelikož mu pomáhá v sociální interakci. Každý jazyk obsahuje symboly a výrazové prostředky, které v komunikaci mají svůj význam. Existují různá gramatická pravidla, která definují postup vytváření slov a vět (morfologie a syntax) a jsou individuální pro každý jazyk. Jazyk má tedy vnitřní strukturu, jež udává, které zvuky mají mít jaký význam a použití, jejich pořadí ve slově, a jednak pravidla syntaxe, která řídí pořadí slov ve větě (Murphy, 1998, s. 30).

Významová znalost slov a dostatečná slovní zásoba se stává pro mluvčího každého národa prostředkem k vyjádření svých myšlenek. Způsob, jakým jazyk využíváme k dorozumění, je závislý i od společenského prostředí, ve kterém se pohybujeme. Jinak budeme hovořit

v okruhu svých přátel a jiný způsob komunikace budeme volit například v rozhovoru se svým nadřízeným. Kromě verbálního projevu se při využívání jazyka sleduje také tón hlasu, mimika a gestika, jelikož také tyto výrazové prostředky vyjadřují význam sdělení. Jazyková blízkost národů Čechů a Slováků má patřičnou hodnotu pro občany obou států, kteří mohou podobnost využít k sebevzdělávání, ke vnímání a porozumění kultuře národa druhého.

Slovenština je národní jazyk příslušníků slovenského národa. Na území Slovenska existují různá nářečí, která jsou podřízena spisovné slovenštině. Ta vychází ze středoslovenského nářečí, patří k slovanským jazykům a je velmi blízká češtině.

Rozdílnost slovenského jazyka vůči českému jazyku tvoří následující významné prvky:

- Čeština nezná hlásky ä, ľ, í, í
- Slovenština nezná hlásky ř, ě, ů
- Ve slovenštině se používají „dvojhlasčky“ - ia, iu, ie, ô
- Slovenština zní měkčeji
- Slovenština má pravidelnější gramatiku
- Slovenština má jiné koncovky, vzory skloňování a časování
- Některá základní slova si vůbec nejsou podobná a některá podobná slova mají zcela jiný význam. Některá odborná terminologie byla přejata z češtiny do slovenštiny, ale například názvy rostlin a zvířat jsou značně rozdílné
- příklady rozdílných slov v základní zásobě:
hovoriť (mluvit), do videnia (na shledanou), január (leden), mačka (kočka), bozkávať (líbat), tovar (zboží), kapusta (zelí), kaleráb (kedlubna), poľovník (myslivec)
- ve slovenštině platí tzv. rytmické pravidlo, podle kterého nemohou za sebou následovat dvě dlouhé slabiky (za dlouhé slabiky se považují i dvojhlasčky), ke krácení samohlásek dochází tam, kde by podle mluvnických pravidel byla samohláska dlouhá. V češtině takové omezení neplatí – slovensky: krásny, biely a česky: krásný, bílý (Wikipedia@2013).

Uvedené rozdíly jsou výčtem pouze nejzákladnějších rozdílů mezi oběma jazyky. V jazykovém porozumění sehrávají důležité místo, přičemž neznalost významu některých slov může vést k nedorozumění.

Jak tvrdí Dickins (2009) ve svém výzkumu, spisovná čeština a slovenština vedle sebe existují po dlouhou dobu bez zjevné antipatie mezi jejich mluvčími, ovšem za předpokladu, že čeština soustavně uplatňovala a dodnes uplatňuje větší vliv na slovenštinu než naopak. Zatímco Češi vždy považovali nadřazenost svého jazyka za samozřejmost, Slováci se pokoušeli ve stále větší míře charakterizovat svůj mateřský jazyk v protikladu ke spisovné češtině.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT VÝZKUMU

Partnerský vztah sehrává v životě jedince významnou roli, jelikož většina lidí setrvává v párovém soužití i několik desetiletí. Najít životního partnera, s kterým chceme prožít celý život, není jednoduché. Pokud si pro vztah vybereme partnera rozdílné národnosti, je třeba se připravit na rozdílnosti v běžném životě. Čím vzdálenější je země původu partnera, tím výraznější mohou být kulturní rozdíly, které ovlivní vzájemné soužití.

Před samotným zahájením výzkumu daného tématu jsem monitorovala život v rodinách smíšeného manželství, ve kterých manželský pár tvoří partneři slovenské a české národnosti. Jako účastník konverzace jsem při rozhovorech manželů zaznamenala mnoho zajímavých faktů, které mne dovedly k rozhodnutí provést empirické zkoumání vývoje jejich partnerského vztahu a následně rodinného soužití.

4.1 Výzkumný problém

V empirické části práce budu zkoumat následující problém:

Ovlivňuje rozdílná národnost partnerů jejich rodinné soužití?

4.2 Cíle výzkumu

Při stanovení cíle jsem se zamyslela nad tvrzením Maxwella, který rozlišuje trojí typ cílů: **intelektuální** – jakým způsobem projekt přispěje k rozšíření odborného poznání, **praktický** – zda budou výsledky nějakým praktickým způsobem využity, **personální** – jak práce na projektu obohatí výzkumníka samotného (Maxwell, 2005, cit. podle Švaříček, Šedřová, 2007, s. 63).

V rámci intelektuálního využití cíle mohou výsledky posloužit pro odbornou veřejnost k poznání, jak funguje soužití partnerských dvojic ve smíšeném česko – slovenském manželství. Výsledky v praktickém pojetí mohou být přínosem pro nově vznikající rodiny jako poučení ve smyslu fungující rodiny založené s partnerem odlišné národnosti. Pro mne – výzkumníka znamená empirické zkoumání možnost komparace výsledků výzkumu se zkušenostmi z vlastního rodinného života, jelikož jsem Slovenka a žiji v manželském svazku s mužem české národnosti.

Cílem výzkumu je vytvořit teorii o vlivu národnosti na rodinné soužití partnerů slovenské a české národnosti. Výsledky výzkumu jsou určeny specialistům, kteří se věnují problematice partnerského soužití v interkulturním prostředí.

4.3 Výzkumné otázky

„Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem. Představují další zúžení a konkretizování výzkumného problému.“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 69)

Při zjišťování skutečností a naplnění cíle práce budu hledat odpovědi na otázky:

Co vedlo ženy k výběru partnera odlišné národnosti?

Jaké bylo přijetí žen v novém prostředí jiného státu?

Jak vnímají ženy slovenské národnosti rodinné soužití s partnerem české národnosti?

Ovlivnil výchovu dětí národní jazyk matky?

4.4 Metody výzkumu

Výhodou kvalitativního rozhovoru je do široka rozprostřený sběr dat, bez toho, aby byly na začátku stanoveny proměnné. Výzkumný projekt není založený na teorii, kterou již předtím někdo vytvořil. Vzniklé teorie není možné pak zobecňovat a jsou platné pouze pro zkoumaný vzorek. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 24-25)

Pro výzkum jsem využila kvalitativní výzkum ve formě polostrukturovaného rozhovoru, který postupně přecházel do volného rozhovoru, jelikož jsem informantky nechala volně vyprávět o událostech souvisejících s výzkumným problémem.

Vzhledem k dosažení stanoveného cíle jsem stanovila pro výzkumný rozhovor okruh následujících témat:

- Volba partnera
- Vliv národnosti na rodinný život
- Výchova dětí
- Tradice
- Komunikace

K tématům jsem připravila soubor otázek pro rozhovor, které jsou uvedeny v Příloze č. 1. Při vedení rozhovoru jsem se držela základní taktiky, která vyžaduje dovednost, citlivost, porozumění a disciplínu v průběhu celého rozhovoru (Hendl 2006, s. 166 – 167). V úvodu rozhovoru jsem vysvětlila informantkám záměr mého výzkumu a vybídla jsem je k otevřené komunikaci. Jednotlivé rozhovory byly předem naplánované a pro jejich zdárnou realizaci jsem vytvořila příjemnou atmosféru v nerušeném prostředí. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon, poté jsem záznam uložila na flash disk a následně jsem rozhovory přepsala do textové podoby pro potřebu dalšího zpracování. Během rozhovoru s předem připravenými otázkami jsem u některých informantek použila doplňující otázky, které mi umožnily rozebrat daný okruh do hloubky. Po ukončení rozhovoru jsem všem zúčastněným poděkovala.

4.5 Výzkumný soubor

Výběr vzorku respondentů proběhl záměrným výběrem. „Záměrným výběrem označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky výzkumu dle jejich určitých vlastností. Kritérium výběru je právě vybraná vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (například příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině).“ (Miovský, 2006, s. 135)

Pro výběr informantek jsem stanovila následující kritéria:

- žena slovenské národnosti, která se provdala za partnera české národnosti
- manželé mají trvalý pobyt v České republice
- manželé společně vychovávají děti
- manželé žijí v manželském svazku minimálně 10 let

Pro výzkum jsem získala informantky v tomto složení:

Jméno	Věk	Vdaná v ČR	Zaměstnání	Počet dětí	Charakter původního bydliště partnerky v SR	Charakter původního bydliště partnera v ČR
Soňa	52 let	23 let	učitelka	2	venkov	venkov
Zlatica	62 let	23 let	zubní laborantka	2	město	venkov
Jana	36 let	11 let	fyzioterapeutka	2	venkov	město
Eva	47 let	23 let	administrativní pracovnice	2	venkov	město
Alena	55 let	30 let	zdravotní sestra	2	venkov	město
Žaneta	38 let	20 let	vedoucí oddělení	2	město	město
Renata	53 let	29 let	vedoucí pracovnice	2	město	město
Ľubica	41 let	10 let	lékařka	1	město	venkov

Tabulka 3: Složení výzkumného vzorku

4.6 Zásady etiky ve výzkumu

Před zahájením rozhovoru jsem pečlivě připravila dodržení etických zásad v komunikaci. „V kvalitativním výzkumu vždy platí, že míra důvěry a otevřenosti zkoumaných aktérů vůči výzkumníkovi velmi silně ovlivňuje kvalitu získaných dat.“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 76)

Vysvětlila jsem informantkám, že jejich odpovědi budu nahrávat na diktafon a všechny získané údaje z rozhovorů budou ve výzkumu uváděny jako anonymní, pouze s uvedením smyšleného křestního jména. S uvedenou skutečností všechny souhlasily. Na jednotlivé rozhovory jsem se pečlivě připravila. Při výzkumném rozhovoru jsem sledovala současně i neverbální projevy informantek. Postřehy jsem si zapisovala jako poznámky k rozhovorům. Žádná z žen neměla problémy se zvukovým záznamem a všechny vyslovily svůj souhlas pro nahrávání. Rozhovory probíhaly v nerušeném prostředí bez přítomnosti svědků. Jelikož se informantky zmiňovaly o citlivých událostech v rodině, zaručila jsem jim mlčenlivost.

4.7 Design výzkumu

	Metoda	Vzorek	Cíl	Období
1. fáze – příprava na výzkum	- studium odborné literatury - výběr výzkumných vzorků		získat poznatky k připravovanému výzkumu a k problematice párů smíšeného manželství	listopad - prosinec 2012
2. fáze – výzkum	- kvalitativní výzkum formou rozhovoru	8 žen slovenské národnosti	prozkoumat rodinné soužití partnerů odlišné národnosti	prosinec - leden 2013
3. fáze – vyhodnocení	- transkripce dat - zakotvená teorie	8 žen slovenské národnosti	vytvořit teorii o rodinném soužití partnerů ve smíšeném manželství	duben 2013

Tabulka 4: Design výzkumu

ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU

Pro zpracování výsledků výzkumu jsem použila strategii metody zakotvené teorie.

„Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumaného jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů.“ (Strauss, Corbinová, 2007, s. 14)

Uvedená metoda autorů Glasera a Strausse vznikla v šedesátých letech 20. století a prošla obdobím vývoje i odmítání. Jedním ze základních cílů metody bylo kompenzovat neschopnost kvantitativního výzkumu vytvářet nové teorie (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 84). Vzhledem k faktu, že každý autor jinak přistupoval ke kódování, jejich společná práce nepokračovala. Zatímco Glaser postuluje dvě základní kódovací fáze – kódování substantivní a kódování teoretické, u Strausse a Corbinové najdeme fáze tři – kódování otevřené, axiální a selektivní (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 85).

V rámci metodologického zpracování dat mi zakotvená teorie pomohla aplikovat propracované postupy při zpracování získaných poznatků výzkumu. Vzhledem k tomu, že cílem výzkumu je procesní zkoumání rodinného soužití mezi příslušníky odlišných národností, jeví se tato metoda velmi hodnotná. V souvislosti s potřebami této metody jsem rozhovory vedla tak, aby pro proces vyhodnocování byly jednotlivé kategorie dostatečně nasyceny informacemi. Nejdříve jsem provedla transkripci dat textu, který jsem „očistila“ od dialektu a převedla do spisovného českého jazyka, jelikož informantky pocházejí ze Slovenska a některé z nich vyprávěly ve slovenském jazyce.

Analýzu dat jsem prováděla formou **otevřeného, axiálního a selektivního kódování**.

Použila jsem poznámkování, tedy zapisování analytických nápadů a předběžných hypotéz, které jsou klíčovou technikou v zakotvené teorii, neboť výzkumník vede k analýze dat a kódů již v raných fázích výzkumného procesu (Charmazová, 2006, cit. podle Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 92)

V otevřeném kódování jsem vytvořila kategorie, které jsem pojmenovala tak, aby jejich obsah charakterizoval problematiku zkoumaného jevu. Každá kategorie obsahuje subkategorie, které obsahují vlastnosti, ke kterým byly přiřazeny dimenze. U kategorie „Smíšené rodiny“ se objevily nové informace týkající se dodržování tradic, a proto jsem

kódování rozšířila o tuto subkategorii. Podle nevýrazných dimenzí u kategorie „Seznámení“ jsem se tímto jevem v axiálním kódování dále nezabývala. Co do obsahu se nejvíce nasycenou projevila kategorie „Vlivu národností na výchovu dětí“ a s tím propojená kategorie „Český jazyk v komunikaci“.

Dalším krokem bylo **axiální kódování**, při kterém výzkumník uvažuje o příčinách a důsledcích, podmínkách a interakcích, strategiích a procesech a tvoří tak „osy“ propojující jednotlivé kategorie (Hendl, 2005, s. 248).

Uvedené kategorie jsem propojila do vzájemné korelace. Informacemi hutně naplněná témata postupně objasnila problém výzkumu. Část informací byla z důvodu nedostatečné důležitosti vypuštěna. Vyjádření informantek jsem okomentovala a využila jsem zajímavé citace jejich výpovědí jako názorné potvrzení teorie.

V poslední fázi zakotvené teorie – **selektivním kódování**, ve kterém nastala podle Hendl (2005, s. 251) teoretická saturace, přičemž žádné další kódování nepřinášelo již nové poznatky, jsem pomocí konstantní komparace definovala fakta související se zkoumaným jevem a stanoveným cílem výzkumu. Vytvořila jsem příběh, který vypovídá o rodinném soužití partnerů slovenské a české národnosti z pohledu žen, které mi poskytly rozhovory.

4.8 Otevřené kódování

Vytvořila jsem čtyři hlavní kategorie:

- Vstoupil jsi do mého života
- Smíšená rodina a tradice
- Výchova našich dětí
- Český jazyk v komunikaci

Vstoupil jsi do mého života

V této kategorii popíši ucelený pohled na roli partnera a manžela ve smíšené rodině. Podíváme se, jakým způsobem probíhalo seznamování mladých lidí dvou národností a co vůbec sehrávalo důležitost v této fázi. Jako podmínku pro výběr budoucího partnera

uváděly informantky více činitelů, které považovaly za rozhodující. Se vstupem do manželství se ocitly v rozšířené rodině, stěhovaly se do nového prostředí a změnily zaměstnání. Ve výpovědích dotazovaných se dozvíme, jak se jim podařilo integrovat se do společnosti českého národa, jak je přijala rodina a noví kolegové v práci. Informantky se nám svěří, jakou oporu měly ve svém partnerovi a jak prožívají své životy v současnosti.

Seznámení

<u>Vlastnost</u>	<u>dimenze</u>
zaujetí pro partnera	nesouvisí s národností
forma	spontánní

Na otázku, co ženy zaujalo v první chvíli procesu seznamování, uvedla Zlatica, Žaneta a Renata, že „v počátcích ani nic“. Cílem jejich zájmu byly prvky povahových vlastností, vzhledu nebo chování partnera. Eva uvádí: „Byl usměvavý, takový v pohodě“, nebo Ľubica vzpomíná: „Líbil se mi vzhledově, zaujal mě“ a Renata dodává: „Byl pěkný a mladý“. Způsob jejich seznamování byl různý. Eva a Žaneta byly studentky a do místa studia dojížděly, proto měly možnost seznámit se s partnerem ve vlaku. Alena a Ľubica se poznaly se svým budoucím partnerem na dovolené a Soňa se Zlaticí se setkaly se svými partnery na rodinných oslavách. Často se stávalo, že po seznámení se informantky neviděly s partnerem pravidelně. Volily formu dopisování vzhledem ke vzdálenosti partnera od svého bydliště. Soňa se o svých schůzkách s partnerem zmiňuje: „Byly to schůzky na půl cesty, takové na dálku, trvalo to skoro tři roky.“ Tím, že partneři byli ochuzeni o pravidelné setkávání, trvalo období seznamování delší dobu. Jakmile byly informantky tážány, zda někdy řešily záležitosti rozdílné národnosti se svým budoucím partnerem, vyjadřovaly se shodně, že nebyl důvod. Jana uvádí: „Nikdy mi nevyčítal, že jsem Slovenka“, nebo Žaneta vzpomíná: „Nesetkala jsem se s tím, že by někdo něco řekl, že jsem Slovenka.“

Kde budeme bydlet a pracovat?

<u>Vlastnost</u>	<u>dimenze</u>
rozhodnutí	společné

důvod pragmatický

přijetí v novém prostředí výborné

Po uzavření manželství se dvojice vzhledem k jejich situaci rozhodovaly, kde budou bydlet a pracovat. Většina z nich řešila tuto problematika v období společného československého státu a podmínky v té době se značně odlišovaly od současnosti. Eva vzpomíná, že důvodem společného rozhodnutí změnit bydliště a přestěhovat se do České republiky bylo přidělení bytu a říká: „*Tady jsme dostali byt, a kdyby manželovi – vojákovi z povolání přidělili byt na Slovensku, zůstali bychom tam.*“ Informantky řešily nejen bydlení, ale i složitou politickou situaci v roce 1993, kdy došlo k rozdělení Československa a bylo nutné zaujmout postoj k volbě občanství. Renata vzpomíná: „*V roce 1993 bylo rozdělení, najednou jsem já byla občan Slovenské republiky, on (manžel) občan České republiky, museli jsme vyřešit, co dál.*“ Čekalo je vážné rozhodnutí zvolit možnost občanství nejen pro sebe, ale také pro své děti. Podstatnou roli v rozhodování, kde budou bydlet, sehrávala možnost uplatnění v zaměstnání. Tady byla důležitá přizpůsobivost a vzájemná tolerance partnerů. Jak uvádí Soňa: „*Stěhovali jsme se do Brna, protože on měl tady zaměstnání. V roce 1989 byla situace složitá, co se týče sehnání práce, volili jsme, že já učitelka najdu práci spíše než on. Pracoval jako strojní technik v Martině.*“ K dotazu, jak probíhalo přijetí v nové práci s ohledem na jejich národnost, informantky uvádějí, že neměly ani chvíli pocit projevu sebemenšího problému. Právě naopak, v novém prostředí České republiky pociťovaly přátelské přijetí, úžasnou atmosféru a štěstí na „dobré lidi“. Zlatica si dokonce pochvaluje: „*Tady na Moravě jsem zažila lepší pracovní kolektiv než v Žilině, zdálo se mi, že lidé drží více spolu*“, Alena doplňuje: „*Jako zdravotní sestře mi bylo nařízeno, abych hlášení po každé směně psala česky, že mi ostatní nebudou rozumět a v té chvíli se mě zastal pan primář, že pokud mi to dělá problémy, můžu klidně psát slovensky. Cítila jsem podporu.*“

Současnost v rodinném soužití

Vlastnost dimenze

spokojenost vysoká

Kromě období seznámení a počátečního společného partnerského života mě zajímalo jako výzkumníka, jak informantky vnímají rodinné soužití dnes. Chtěla jsem poznat, čeho si

váží na svém partnerovi a v čem vidí sílu svého partnerského svazku. Zlatica uvádí: „*Je velmi pracovitý člověk, myslím, že je upřímný a že je to taková starší škola. Myslím, že čím dále je náš vztah silnější, zvykli jsme si na sebe a dobře vycházíme.*“ Soňa uvedla, že síla partnerství spočívá v tom, „*že jsme každý jiný, já jsem oheň a on je ten klidný záliv. Myslím, že tímhle se vzájemně doplňujeme. Je přizpůsobivý a tolerantní.*“ Žaneta s povzdechem přiznává, že její partner jí „*přijde unavený životem*“ a zároveň s pochopením manželce vlastním podotýká: „*Rozumím, že nemůžeme být všichni ideální, mám v něm takovou jistotu. Věkem jsme se trochu změnili a díváme se na věci jinak.*“ Ľubica konstatuje na konto partnerských vztahů, že je třeba k sobě hledat vhodného partnera a sofistikovaně využívá lidovou slovesnost výrokem: „*Na každý hrnec patří jiná poklička.*“

Smíšená rodina a tradice

Přijetí v nové rodině a navazování na tradice z původní rodiny se stalo dalším důležitým prvkem při objevování koheze rodinného soužití partnerů slovenské a české národnosti. Partneři v denním životě řeší situace týkající se rozdílnosti v hodnotách, postojích a tradicích. Uvědomují si, že každý z nich má svoji identitu a chová se podle svých povahových vlastností, ale také dodržuje částečně model ze své původní rodiny. V této kapitole se podíváme, jak se informantky integrovaly do nové rozšířené rodiny a jaké tradice si přinesly ze své původní rodiny do rodinného soužití s partnerem.

Interkulturní rodina

<u>Vlastnost</u>	<u>dimenze</u>
přijetí v širší rodině	přijatelné
soudržnost	uspokojivá
hodnota rodiny	vysoká

Příchodem do rozšířené rodiny se partner seznamuje se svými nejbližšími a nastavuje si sociální vazby, které souvisí s formou přijetí v nové rodině. U našich informantek bylo rozhodující, že většina z nich pochází ze slovensko – moravského pomezí a to je dle jejich vyjádření důvod, že národnostní rozdílnost na tomto území nebyla nikdy vnímána negativně. Ľubica to potvrdila slovy: „*Velkomoravská říše byla z obou stran řeky Moravy,*

tak ten základ je stejný – jsme jeden region.“ Právě části moravského Slovácka i v dnešní době patří svými tradicemi nerozlučně k sobě, ačkoliv jsou to již dvě rozdílné republiky. Dalším důležitým faktem zůstává, že rodiny v bývalé federativní republice byly často česko – slovensky národnostně „promíchané“. Přijetí v nových rodinách na území České republiky probíhalo přátelsky. Jenom Eva nemá hezké vzpomínky na přijetí u své tchýně. Při otázce, jak probíhala svatba, se na chvíli odmlčela a nechtěla dle pozdějšího vysvětlení hovořit o negativních zážitcích. V určitém okamžiku se atmosféra uvolnila a přiznala: *„Neměla jsem s tchýní dobrý vztah. Když mě Pavel (manžel) přijel poprvé představit, tak řekla, že ona si to tak nepředstavovala, protože jsem Sloveňa.*“ Po těchto slovech bylo na její mimice vidět patrné citové rozladění. Faktem zůstává, že i po letech se vztah mezi nimi nezměnil a Eva se s tím naučila žít, protože říká: *„S tchýní člověk nic neudělá, bereme si do vztahu celou rodinu. I když mi vadí, nezapomenu manželovi říct, že má mamka narozeniny.*“ Nádherná ukázka tolerance a přizpůsobivosti člověka na vzniklou situaci. Vzájemná rodinná soudržnost a sociální kontakty, které se projevíly u našich informantek, patří nesporně do významných hodnot rodiny. Sílu rodinného pouta vyjádřila Žaneta: *„Jsme rodina, co drží pospolu, neumím si představit, že bych u té naší maminky nebyla.*“ Je to důkaz získané hodnoty z původní rodiny, kterou si informantka chrání a vede k tomu i své děti. Na druhou stranu se zmiňuje o rodině svého manžela, o které říká: *„Jsou takoví chladní, neumějí dávat najevo, že se mají rádi, jeho rodiče jsou rozvedení.*“ Všechny uvedené poznatky souvisí s prožitým životem informantek v původní rodině. Důležitým faktorem, kterému je potřebné se věnovat, je postoj rodičů. Na něm záleží, k jakým hodnotám vedeme děti, aby převzaly vzor pro svůj budoucí rodinný život. Roli otce podrobně rozeberu v kapitole 5.3, která je zaměřena na výchovu. Nicméně nejen matky, ale i otcové vnímají citlivě soudržnost a hodnotovou orientaci ve smíšené rodině. O svém manželovi Soňa říká: *„Pro rodinu by dýchal, rodina je u něj vysoce ceněná záležitost.*“

Tradice původní rodiny

<u><i>Vlastnost</i></u>	<u><i>dimenze</i></u>
dodržování	významné
rozdílnost	malá

Společné dějiny obou národů vypovídají o značné podobě tradic. Informantky využívají zkušenosti z původních rodin a dodržují tradice i v současné rodině. Vzájemné, přátelské návštěvy v blízké rodině tvoří základ rodinné koheze. Vzhledem k okolnostem, že jsou členové rozšířené rodiny podstatně vzdáleni místem bydliště, scházejí se dle vyjádření informantek pouze o významných svátcích jako jsou narozeniny, nebo o Vánocích a Velikonocích. Žaneta si pochvaluje: „*Scházieme se celá rodina, děláme oslavy. Kedyž měla dcera v únoru osmnáctiny, slavila to celá rodina.*“ Informantky charakterizovaly pojem „tradice“ a se značnou emocií popisovaly své zážitky při těchto událostech. Zlatica uvádí: „*Byla jsem překvapena, že i malá rodinná událost se tady slaví v kroji a je z toho velká oslava.*“ V paměti jim velice utkvěla tradiční slovenská jídla, která vaří svým rodinným příslušníkům. Národní gastronomie byla první kategorií tradic, na kterou si informantky vzpomněly. Při otázce, zda vaří nějaké typické jídlo, které znají z rodného kraje, Zlatica sděluje: „*Máme zelnou polévku (kapustnicu) s uzeným masem a klobásou.*“ Potvrdila to také Ľubica, když uvedla: „*Na Vánoce máme zelnáčku.*“ Soňa s ohledem na tradice říká: „*Je pravda, že jsem se musela přizpůsobit určitým tradicím tady. Třeba jídlo na Vánoce. My jsme doma nejedli rybu, manželovi to připravuji.*“ Je zřejmé, že tradice u slovenských žen ve vaření specifického vánočního jídla jsou silně zakořeněné. Dalším prvkem jsou zvyky, které mají přenesenou významovou hodnotu. Zlatica vzpomíná na vánoční rodinný rituál – dávat pod ubrus peníze, což dle pranostiky lidové slovesnosti znamená, aby se rodiny po celý rok „držely“ peníze. Alena se silným přesvědčením o pravdivosti rituálu uvádí: „*Na Štědrý den dáváme na stůl jeden talíř navíc a od stolu nesmí nikdo vstát, pokud se nedojí. Na stůl se nachystá všechno, protože se říká, že ten kdo vstane, do roka odejde.*“ Síla zmíněného vánočního zvyku má základy v náboženském pojetí slovenských tradic a přenáší se z generace na generaci dlouhá léta. Do pojmání hodnot vstupuje v tomto zvyku úcta k příbuznému, který už nežije, a také respekt k požadavku, že rodina má vždy sedávat společně u jednoho stolu. Při srovnávání tradic slovenského a českého národa došlo k výrazné rozdílnosti při tradicích velikonočních svátků. Projevuje se to ve formě slavení svátku. Oblibu dodržování slovenského zvyku „polévání vodou“ i v současnosti Žaneta stvrzuje slovy: „*Na Slovensku je to jiné, chodí tam s těmi voňavkami¹, lijí tam na vás vodu. Je to sice trapné, ale mně se to líbí. Děvčata tam pak o tom mluví půl dne.*“ Tradice moravské a české v podobě „velikonoční hodovačky“ se jim zamlouvají. Alena uvádí:

¹ Kolínská voda

„Jedna tradice, která mi vůbec nechybí ze Slovenska, jsou Velikonoce. Kluci nás polévali vodou. Tady na Moravě to není, což mě hrozně potěšilo.“

Velikonoční polévání vodou patří k obřadním zvykům, které se dodržovaly o jarních svátcích hlavně ve slovanských zemích. Mladí muži brzy ráno obcházelí stavení a děvče, které našli ještě v posteli, polili studenou vodou. V Čechách je prastarou tradicí velikonočních svátků „pomlázka“. Podle názorů etymologů souvisí tento výraz s pojmem „omlazení“. Pomlázka je označována i jako forma odměny pro koledníky, kteří dostávají nejčastěji červené vejce (Vavřínová, 2006, s. 248 – 249).

Tradice a zvyky, které informantky udržují ve svých rodinách, jsou více blízké křesťanským zvyklostem na Slovensku.

Výchova našich dětí

V následující kategorii definuji vliv rozdílné národnosti na výchovu dětí. Prozkoumám, do jaké míry má každý z rodičů podíl na výchově dětí a zda rozdílný jazyk obou rodičů ovlivnil výchovu. Výchova dětí v interkulturním prostředí může být poznamenána právě vlivem prostředí a také jazykem, ve kterém jsou děti vychovány. Ve výzkumu mne zajímala souvislost mezi těmito jevy a názory informantek, které přesně definovaly průběh výchovy.

Vliv národnosti na výchovu dětí

<u>Vlastnost</u>	<u>dimenze</u>
podíl matky na výchově	významný
podíl otce na výchově	méně významný
prostředí výchovy	vyhovující

Šest informantek má již děti v dospělém věku, a proto vzpomínaly, jak adaptaci do nového prostředí děti snášely, přičemž některé z dětí se již narodily v Čechách. Pouze dvě informantky, Jana a Ľubica, mají ještě školou povinné děti a podělily se o zkušenosti při výchově dětí v současné době. Podíl matek na výchově dětí je výraznější s ohledem na zaměstnání, které otcové vykonávají. Ti jsou často mimo domov delší dobu (tři rodiny vojáků z povolání, v jedné rodině je otec dlouhodobě pracovně mimo domov). Ľubica se svěřuje: *„Je to moc těžké. Manžel byl půl roku v Anglii, pak přijel domů na týden a celý*

režim náboursal. Myslím si, že Viktorka (dcera) je celkem ochuzena o normální rodinný život.“ Potřeba ekonomicky zajistit rodinu vedou muže – živitele rodin často k rozhodnutí přijmout zaměstnání v cizině nebo vzdáleně od domova. To s sebou přináší plnou odpovědnost žen za výchovu dětí. Žaneta uznává, že její manžel – voják z povolání má náročnou práci, ale nerozumí tomu: *„Když za ním holky (dcery) někdy přijdou, jeho nic nezajímá, zapne si počítač a chce mít klid.*“ Prohlašuje, že má výchovu pevně v rukách, děti za ní chodí s problémy a řeší spolu různé záležitosti. Nevnímá, že manžel zastává otcovskou roli více ekonomicky a s ironií dodává: *„Někdy toho tatínka poinformujeme.“* Tím, že se otcové podílejí na výchově oproti matkám méně, mají na děti překvapivě větší vliv ve smyslu oblíbenosti a autority. Jana s povzdechem říká: *„S dětmi jsem více já a nemají přede mnou tolik respekt.*“ Prostředí výchovy tvoří ve smíšené rodině rovněž pobyt dětí u prarodičů matky na území Slovenské republiky. Starší generace dětí, která častěji pobývala o prázdninách u prarodičů na Slovensku, nemá podle informantek problém porozumět slovenskému jazyku. Slovenština se stává bariérou pro mladší generace dětí, jak říká Žaneta: *„Myslím, že mladí už ani slovensky neumějí.“* Eva dodává: *„Když přijdou naše holky (dcery) na Slovensko, jsou úplně ztracené. Iva (dcera) by měla nejraději česko – slovenský slovník, aby měla překlad.“* Prokazatelným faktem zůstává, že v rodinách informantek se slovenština stává cizím jazykem a pouze prostřednictvím matek – Slovenek děti pochopí význam jednotlivých slovenských slov, které již v běžné komunikaci není možno zaslechnout. Na jaké úrovni probíhá jazykové porozumění v sociální komunikaci partnerů a u mladších dětí ve výchovném procesu, rozeberu v následující kapitole.

Český jazyk v komunikaci

Uvedená kategorie se bude zabývat jazykovou otázkou u informantek, jejichž rodným jazykem je slovenština, a bude se vztahovat na běžnou sociální komunikaci partnerů. Prozkoumá děti, které jsou vychovány v rodině hovořící česky i slovensky, zvládají dorozumění a ovládají spisovnost vyjadřování v rodném českém jazyce. Popíše, jaký byl jazykový přechod informantek z rodné slovenštiny do českého jazyka a co vše rozhodovalo o jejich výběru jazyka v komunikaci s manželem a dětmi.

Běžná komunikace

<u>Vlastnost</u>	<u>dimenze</u>
porozumění	dobré
spisovnost při vyjadřování	částečně obtížná

Při provedených rozhovorech s informantkami jsem navrhla používat český jazyk. Pouze jedna žena vypovídala ve slovenštině, tři používaly nářečí charakteristické pro moravsko – slovenské pohraničí - „záhoráčtinu“² a čtyři z nich hovořily česky. U některých jsem zaznamenala změněnou intonaci ve slovech a použití rytmického zákona³. V konverzaci při rozhovoru byly pro informantky všechny české pojmy srozumitelné. Ve vztahu k rodnému jazyku se zmiňovaly, že jej pravidelně používají pouze při návratech domů na Slovensko. V počátcích partnerského vztahu si postupně zvykaly na nový jazyk. Žaneta říká: „*Já jsem začala mluvit česky hned, mně se čeština líbila, tak jsem mluvila česky a moc lidí mi říkalo, že není poznat, že nejsem Češka.*“ K porozumění českému jazyku pomáhala informantkám v období společného státu také literatura psaná v českém jazyce a programy ve veřejných médiích, které se vysílaly v rámci federální republiky v obou jazycích. Zlatica podotýká: „*Moje knihovna byla z větší části česká, takže jsem moc nevnímala, že já mluvím slovensky a ostatní mluví na mě česky.*“ Jana, Ľubica a Renata, které mluví spíše nářečím, nevidí v porozumění problém. Ľubica situaci částečně zlehčuje, když říká: „*Holíč je na Záhorí⁴, řeč je dost podobná moravskému nářečí. Hodíte tam „ř“ a jste v Čechách.*“ Vyskytují se i důvody, kvůli kterým mají některé cizinky podle Jany z jazyka „*obrovský galimatiáš*“⁵. Původem Slovenky, které si postupně zvykaly na český jazyk a také jej využívaly, začaly studovat kombinované studium pro zvýšení kvalifikace na Slovensku a opět se museli vrátit k rodnému jazyku. V zaměstnání se často setkávaly s pochopením českých kolegů, ovšem i s neporozuměním, které vycházelo především z odborného názvosloví. Tři informantky vykonávají profesi zdravotní pracovníce, a proto komunikovaly s pacienty českým i slovenským jazykem, což působilo značně neprofesionálně. Alena vzpomíná: „*Pro pacienty nebyla nějaká novinka slyšet slovenštinu,*

² Západoslovenské nářečí

³ Specifický zákon pro slovenský jazyk. Rytmické střídání délky samohlásek ve slově, za krátkou samohláskou následuje dlouhá samohláska.

⁴ Region západního Slovenska

⁵ Synonymum slovenského slova zmatek

ale dobírali si mě kvůli „ř“. Při osvojení nového jazyka se jako další bariéra jeví používání původního jazyka v denní komunikaci s kolegy, kteří jsou stejné národnosti. Jana říká: *„Slovenštinu slyším v práci od rána do večera, protože je tady hodně nových kolegů z Trenčína a Bratislavy.“* V této situaci je potom velmi těžké dodržovat spisovnost českého jazyka. V sebereflexi o zvládnání českého jazyka informantky přiznaly, že zkracují přízvuk, mají problém s koncovkami slov, překládají slova do češtiny podle vlastního posouzení nebo občas do češtiny vloží i slovenský výraz. Přes značné potíže s ovládnutím nového jazyka je u všech obdivuhodné rozhodnutí, které učinily při narození dětí – vychovávat v rámci komunikace své děti v českém jazyce. K tomuto rozhodnutí dospěly společně s partnerem a na základě rodinných zkušeností ze svého okolí. V následující kapitole posoudíme, jak se jim to podařilo. Většina z jejich dětí je již dospělá a v komunikaci využívá jako rodný jazyk češtinu. U některých informantek se zaměříme na zjištění, jak se výchova v českém jazyce daří v současné době, kdy děti navštěvují ještě školu.

Komunikace při výchově dětí

<u>Vlastnost</u>	<u>dimenze</u>
vliv jazyka matky	značný
školní výsledky	průměrné
dorozumění v jazyce matky	problematické

Při výchově dětí partnerů rozdílných národností se může aplikovat znalost obou jazyků, avšak s podmínkou, že dítě bude znát význam jednotlivých pojmů.

Pro tyto účely budeme rozlišovat dvě kategorie výchovy dětí:

- výchova dětí, které navštěvovaly slovenské školy a po rozdělení Československa přestoupily do českých škol
- výchova dětí, které se narodily v České republice

U narození dítěte je to vždy matka, která poprvé promlouvá na své dítě a začíná kódovat jazyk, který se stane rodným jazykem jejího potomka. Ženy původem Slovenky neměly v období společného státu důvod hovořit na dítě jinak než slovenským jazykem. Dítě nastoupilo do školy, a ačkoliv slyšelo otce mluvit českým jazykem, výraznou roli sehrával především jazyk matky a dětí v kolektivu (např. ve školských zařízeních).

Zlatica a Renata popisují, jak bylo pro děti stěhování do České republiky spojené nejen s poznáním nového prostředí, ale i se změnou vyučovacího jazyka. Renata uvádí: „*V šesté třídě začal syn navštěvovat českou školu. Učila jsem se s ním celou českou gramatiku. Bylo mi jasné, že když to nezvládne, zavře si dveře k dalšímu vzdělání*“, a dodává, že to vyžadovalo disciplinu a trpělivost, ale byla ochotná to pro své dítě obětovat. Také Zlatica pro syna zařídila doučování, jelikož výsledky ve škole byly horší a dodává: „*Je již dospělý, mluví česky, ale má problém se spisovnou češtinou.*“ Informantky si v tom období uvědomovaly složitost situace pro děti, které základy rodného jazyka dostaly ve slovenské škole a poté v souvislosti se změnou bydliště začínaly znovu výuku v českém jazyce. Odlišnosti českého a slovenského jazyka v gramatice i v pravopise, jak uvádím v teoretické části, jsou významné. V určitém úhlu pohledu to matky, které své děti od narození učily českému jazyku, měly snadnější. Na děti hovořily ihned česky, a proto nemají děti v současnosti s češtinou ve škole výrazné problémy. Děti akceptují rodný jazyk matky, zejména při návštěvě prarodičů a zbývající rodiny na Slovensku. Aktivně se do hovoru a seznamování se slovenským jazykem nezapojují. Výjimkou je dítě Žanety, která poznamenává: „*Starší dcera, když byla malá, mluvila také slovensky, čte i teď slovenské knížky, nemá s tím problém.*“ Pro Žanetu může být potěšujícím faktem, že její dítě si na základě vlastního rozhodnutí udržuje znalost slovenského jazyka. Pro dítě navštěvující českou školu může být znalost slovenského jazyka někdy nežádoucí, jak přiznává Jana: „*Dcera si ve slovenštině libuje, občas ji zapracuje do diktátu a místo slova dítě napíše dieťa.*“ Tento jev podle matky způsobuje dítěti ve škole spíše problémy, jelikož nedokáže vnímat tvrdou a měkkou slabiku. Matka přiznává, že i přes snahu mluvit s dětmi česky ji při komunikaci ovlivňuje „měkký“ slovenský jazyk a má výčitky, že „*dětem plete hlavu.*“ Ľubica má naopak „*nečisté svědomí, že jsem dceru málo vedla ke slovenské slovesnosti a neumí říct ani 'Ľubica'.*“ Názory informantek se shodují v tom, že snahu užívat v komunikaci s dětmi český jazyk uplatňovaly, ovšem gramatický základ a léta mluveného slova v rodném slovenském jazyce se pouze u některých z nich podvolilo původnímu záměru – mluvit česky.

Dodatky informantek

V závěru prováděných rozhovorů jsem všem ženám poskytla možnost vyjádřit se k tématu a případně doplnit své názory. Všechny využily této možnosti. Žaneta, Zlatica a Eva

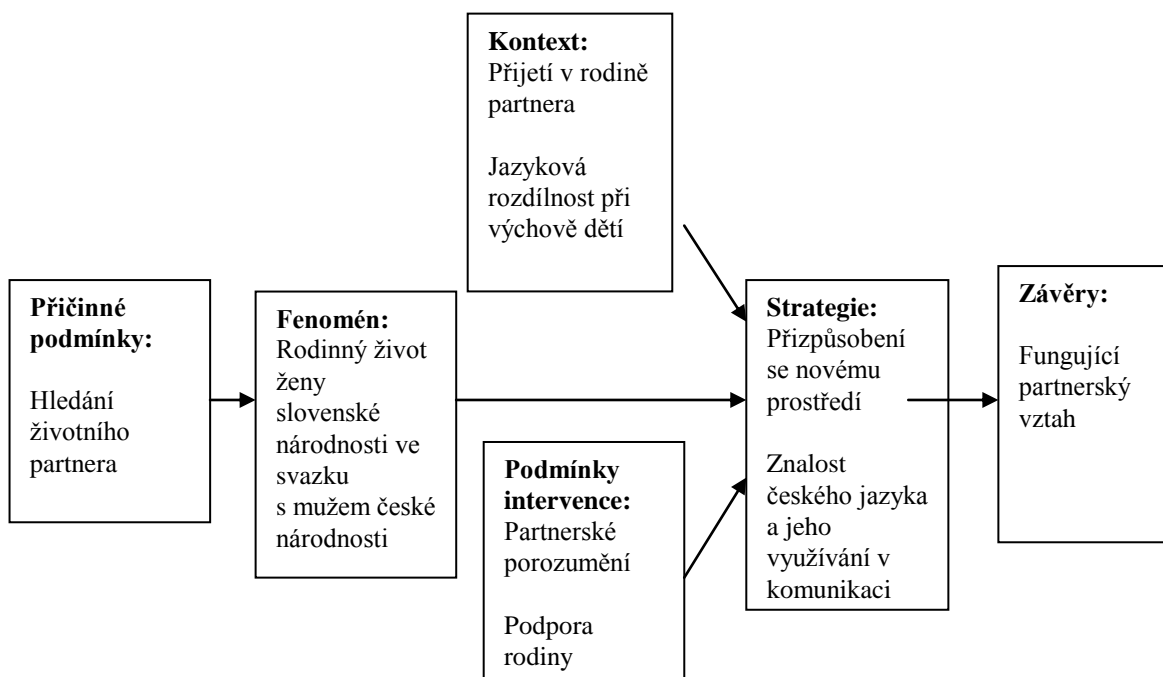
vyjádřily spokojenost ve vztahu s partnerem české národnosti. Za všechny je možno reprodukovat názor Žanety: „*My jsme v naprosté pohodě.*“ Jana konstatovala, že „*tady na pohraničí takové rozdíly nejsou výrazně vnímány.*“ Soňa v závěru rozhovoru dodala: „*Myslím, že to není věc toho, kde jsme se narodili nebo odkud pocházíme, ale jací jsme vnitřně, jakou máme povahu, jak jsme schopni vnímat ty druhé.*“

4.9 Axiální kódování

Fenoménem, ke kterému se vztahují různé procesní události a dějové souvislosti, je život ženy slovenské národnosti v rodinném svazku s mužem české národnosti v České republice. **Příčinnou podmínkou** tohoto jevu byla potřeba žen najít si životního partnera. V této souvislosti tomu napomohly tehdejší historické okolnosti, kdy byly oba státy součástí jedné republiky. Fáze seznamování byla spontánní. V době společného státu – Československa, kdy se na tomto území používal slovenský i český jazyk, ženy nepřikládaly při výběru partnera význam rozdílné národnosti. **Kontext**, který se výrazně váže k uvedenému fenoménu, tvoří vztahy s nejbližší rodinou. Podstatnou roli v dimenzionálních škálách tvořilo přijetí v rodině partnera a spokojenost v novém prostředí. Přijetí v rodině vyjádřila Lubica slovy: „*Bylo to úplně bez problému.*“ Soňa říká: „*Přijali mě docela dobře, byli zvyklí na slovenskou větev rodiny.*“ V novém prostředí rodiny i v pracovním kolektivu se vůči informantkám projevovala tolerance a přátelskost, jak uvádí Žaneta: „*V práci byli všichni naprosto úžasní. V té době republika nebyla ještě rozdělena, tak to neřešil nikdo, bylo to úplně normální.*“ V rodinném prostředí partnerů dvou odlišných národností sehrávala důležitost výchova dětí, při které byl uplatňován rodný jazyk matky. Z dané skutečnosti vyplývala řada složitostí ve vzájemném porozumění a byly tím poznamenány také školní výsledky dětí. Matky v novém prostředí řešily (některé z nich ještě dnes) jazykovou bariéru při komunikaci se svými dětmi. Mnohé se velmi intenzivně učily individuálně češtinu. Renata říká: „*Učila jsem se společně se synem celou českou gramatiku, když začal dojíždět do školy na Moravě.*“ Zlatica doplňuje: „*Měla jsem pro syna doučování z českého jazyka.*“ Uvedeným přístupem projevíly ke svým dětem pochopení tím, že dokázaly společně vynaloženým úsilím zvládnout změnu ve vyučovacím jazyce, v novém prostředí. Hodnota rodinné soudržnosti a tradic je významná, posiluje rodinné soužití partnerů. Žaneta to vidí v nastavení společně oslavovaných svátků, když říká: „*Vánoce jsme každý rok u mých rodičů. Jsme rodina, co drží pospolu.*“

Významnou událostí, která značně ovlivnila rodinné soužití partnerů slovenské a české národnosti, bylo rozdělení Československa. Změna ve státoprávním uspořádání se jich dotkla hlavně v praktických otázkách běžného rodinného života. Alena emotivně vzpomíná: „*Možná teď je období, když už tolik smíšených manželství není. Ale právě v období před třiceti lety ta manželství vznikala a pro nás obyčejné lidi, když se republika rozdělila, vznikly problémy. Nechala jsem tam maminku samotnou. Když byla nemocná, přivezla jsem ji sem a byl problém. Tady byla už cizinka.*“ Nezbytnou podmínkou pro harmonický rodinný život partnerů je společné rozhodování. Soudržnost rodiny se projevovala hlavně při řešení otázky, kde budou rodinní příslušníci bydlet. Soňa to potvrzuje slovy: „*Hodně jsme diskutovali, mně se moc nechtělo, bylo to společné rozhodnutí.*“ Za podpory partnera a nejbližší rodiny se informantky dobře přizpůsobily novému prostředí. I přes značnou jazykovou rozdílnost slovenského a českého jazyka se naučily s částečnými problémy komunikovat. Žaneta dokonce přiznává: „*Mně se čeština líbila a moc lidí mi říkalo, že to není poznat, že nejsem Češka.*“

Všechny informantky se shodly v názoru, že jsou v interkulturním rodinném soužití spokojené a šťastné. Renata se vyjádřila slovy: „*Cítím se v České republice již doma.*“ Důležitou **podmínkou intervence** bylo partnerské porozumění a podpora nejbližší rodiny. Žaneta to stvrzuje slovy: „*My jsme v naprosté pohodě. Myslím, že když si dva sednou, že jazyková rozdílnost v tom nehraje roli.*“ Ke zvládnutí rodinného soužití s partnerem české národnosti zvolily informantky **strategii** přizpůsobení se novému prostředí a některé se rozhodly doplnit si znalosti českého jazyka, který budou moci používat v denní komunikaci. **Výsledným jevem** celého zkoumání je fungující manželský vztah partnerů slovenské a české národnosti, kteří společně vychovávají děti.

Paradigmatický model:**4.10 Selektivní kódování**

Fenoménem je život ženy slovenské národnosti, která žije v manželství s mužem českém národnosti na území České republiky. Skutečností je, že příslušníci obou národů jsou si velmi blízcí z historického hlediska i v kulturním cítění.

Všechny ženy v současnosti žijí v manželském svazku s partnerem české národnosti na území České republiky a vychovávají nebo již vychovaly děti.

U žádné z informantek nesehrávala při volbě partnera důležitost odlišná národnost partnera, ale spíše jeho vzhledové a charakterové vlastnosti. Ke společnému rozhodnutí stěhovat se do České republiky je vedly většinou ekonomické důvody spojené s výhodným zaměstnáním pro muže. Zásadním životním rozhodnutím pro ženy bylo, jakou státní příslušnost zvolí pro sebe a o jakou se společně s partnerem rozhodnou zažádat pro své děti. Ženy slovenské národnosti projevíly při rozhodování o volbě příslušnosti k národu velmi racionální úvahy a rozhodly se přijmout české občanství s ohledem na budoucnost svých dětí. Dětem po společném uvážení zvolili partneri české občanství.

Partnerský vztah všech žen po celou dobu trvání manželství nebyl ovlivněn odlišnou národností partnera. V zaměstnání a ve svém okolí se ženy slovenské národnosti setkaly s přátelstvem, otevřeností a ochotou pomoci. Přijetí v nejbližší rodině partnera proběhlo

podle očekávání žen v příjemné atmosféře, pouze jedna žena se potýkala s odměřeným chováním nastávající tchýně.

Rozhodnutí používat při výchově dětí český jazyk projevily všechny ženy. Pro některé děti byl po stěhování ze Slovenské do České republiky přechod ze slovenské do české školy problematický. V této náročné situaci právě matky projevily trpělivost a ochotu pomoci dětem překonat tuto bariéru. Návštěvy a pobyt dětí v rodné lokalitě matky umožňují dětem i nyní zůstat v kontaktu s rodným jazykem matky. Dospělé děti rodnému jazyku své matky rozumějí, mladší děti se o něj již aktivně nezajímají.

Rodinná soudržnost a dodržování tradic, které si ženy přinesly do svých rodin z původní rodiny, pro ně jsou vysoce postavenou hodnotou. Tradice rodinných oslav a svátků dodržují i v současnosti ve svých rodinách. Kontakty s rodinou na Slovensku probíhají formou návštěv nebo jsou využívána telefonická spojení.

V novém prostředí se celková komunikace pro ženy stala mírnou bariérou, jelikož se setkávaly s jazykovou rozdílností. Pouze některé z nich se v mluvené řeči přetransformovaly do češtiny. Ústní projev v rozhovorech byl poznamenán nedodržením české gramatiky. Pouze jedna žena mluvila spisovnou češtinou. U ostatních, i přes snahu mluvit česky, se projevily chybné gramatické koncovky, nářečová slova a slovenské výrazy. Samotné ženy ve výpovědích přiznávají, že mají problémy dodržovat spisovnost v českém jazyce.

V závěru dostaly informantky prostor k doplnění tématu. Všechny uvedly, že ve svém rodinném a partnerském vztahu nepřikládají rozdílné národnosti význam. Naopak konstatují, že slovenský a český národ má mnoho společného. Jediným problémem bylo rozdělení Československa, které vneslo do jejich rodinných životů významné změny.

Shrnutí názorů na rodinné soužití partnerů odlišných národností výstižně charakterizovala Ľubice: *„Soužití ovlivňuje láska a vzájemná tolerance a ty hodnoty, které vyznávají oba a na kterých stojí. To je základ. Já to nepocítuji, že by národnost ovlivňovala naše soužití, ale myslím si, že i národnostní otázka je dost důležitá.“*

Výsledky empirického výzkumu mohou posloužit ve školách pro výuku rodinné a multikulturní výchovy s ohledem na současnost, v níž se ve větší míře uzavírají manželství s příslušníky odlišné národnosti. Výzkum prokázal, že tak historicky svázané

národy, jakými jsou Slováci a Češi, nepocítují v partnerském a rodinném soužití výraznou odlišnost.

ZÁVĚR

Partnerské soužití s příslušníkem odlišné národnosti se v současné době stává stále více běžnou záležitostí, které většina lidí nevěnuje zvláštní pozornost. V době, kdy existují otevřené hranice nejen s Evropou, ale prakticky s celým světem, se nám dostává příležitosti cestovat a poznávat nové kultury. Vystavujeme se možnosti seznámit se s objektem našeho zájmu – budoucím partnerem, jelikož již dávno neplatí, že k tomu potřebujeme souhlas rodičů jako v dávné minulosti. Období zamilovanosti nám příliš nepomůže k rozhodnutí, zda se jedná o partnera na celý život. Výběr toho pravého partnera rozhodně není jednoduchý, pokud bereme v úvahu rozdílnost kultury a jazyka. Vztah dvou lidí je také o přijímání, dávání, o vzájemných kompromisech a náklonnosti obou partnerů. Každý vztah je individuální, osobitý a výjimečný.

Ve své diplomové práci jsem zkoumala rodinné soužití manželských párů ve smíšené rodině slovenské a české národnosti prostřednictvím informantek slovenské národnosti. Prozkoumala jsem soužití partnerů od prvotního seznámení, dále i průběh rodinného života v souvislosti se změnou bydliště. Zabývala jsem se výchovou dětí, které matka slovenské národnosti vedla ve výchovném procesu v českém jazyce.

V teoretické části jsem se zaměřila na manželské a rodinné vztahy v souvislosti s interkulturním prostředím, ve kterém manželé odlišné národnosti vychovávají děti. Identifikovala jsem slovenskou národní menšinu a její postavení v majoritní společnosti. Pro bližší poznání slovenského národa jsem provedla stručný exkurz do historie. V poslední kapitole teoretické části jsem se věnovala oblasti vzájemného soužití Čechů a Slováků s náhledem na kulturní tradice a národní povahu obou národů.

Praktická část se zabývala problémem, zda rozdílná národnost partnerů ovlivňuje jejich rodinné soužití. V rozhovorech s informantkami slovenské národnosti jsem zjistila jejich názory na manželské a rodinné soužití s partnerem české národnosti. Uvedené poznatky jsem zpracovala vědeckou metodou zakotvené teorie a vytvořila jsem teorii o rodinném soužití partnerů slovenské a české národnosti platnou pro uvedený soubor.

Lze konstatovat, že soužití partnerů odlišných národností se může jevit jako náročné a složité a to vzhledem ke kultuře, zvykům, tradicím nebo rozdílným přístupům ve výchově. Partnerské vztahy lidí odlišných národností častokrát přetrvávají a následně je zjištěno, že vztah funguje a odlišnosti nejsou tak výrazné. Určité odlišnosti mohou naopak

pro soužití dvou lidí znamenat obohacení a zajímavé srovnání mezi kulturou obou národů. U slovenské a české národnosti je to dáno historickou minulostí, která byla dlouhá léta společná, a také podobností slovanského jazyka. Je pouze na nás, jak se budou rodinné vztahy těchto dvou blízkých národů nadále rozvíjet a udržovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří, 2007. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.
2. DE SINGLY, Francois, 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-249-1.
3. DICKINS, Thomas, 2009. *Češi a slovenština*. Naše společnost 7 (1): 12 – 26.
4. DISMAN, Miroslav, 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 8071841412.
5. ERIKSEN, Thomas Hylland, 2008. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-465-6.
6. GABAL, Ivan, VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, Lenka, 2002. *Migrace v rozšířené Evropě*. Konference na Pražském hradě 12. – 14. září 2002. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. ISBN 80-238-9199-5.
7. GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
8. HARTL Pavel, HARTLOVÁ Helena, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
9. HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)*. Zlín: UTB ve Zlíně. ISBN 80-7318-424-9.
10. HUBINGER, Václav, 1985. *Národy celého světa*. Praha: Mladá fronta. ISBN 23-011-85.
11. JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-5350.
12. KIMPLOVÁ, Tereza, 2008. *Základy psychologie manželského a rodinného soužití*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-2.
13. KUČEROVÁ, Hana, 2009. *Česko-slovenské vztahy ve 20 letech XX. století*. Ústí nad Orlicí: Oftis. ISBN 978-80-7405-053-4.
14. MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum. ISBN 08-011-86.
15. MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk, 1994. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén. ISBN 80-85824-06-X.

16. MATOUŠEK, Oldřich, 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd.2. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-24-9.
17. MARADA, Radim, 2006. *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-7325-111-6.
18. MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
19. MOŽNÝ, Ivo, 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-75-3.
20. MURPHY, Robert, 1998. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-53-2.
21. NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vyd.2. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
22. NOVOTNÁ, Eliška, 2008. *Základy sociologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2396-9.
23. PLÁŇAVA, Ivo, 2000. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-039-2.
24. PLÁŇAVA, Ivo, 2005. *Průvodce mezilidskou komunikací*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0858-2.
25. PRŮCHA, Jan, 2004. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-885-6.
26. PRŮCHA, Jan, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
27. PRŮCHA, Jan, 2011. *Multikulturní výchova*. Vyd.2. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-502-2.
28. REIS, Vladimír, Kintnerová, Jiřina, 2006. *Kultura mezi Čechy a Slováky*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1460-8.
29. ROGGE, Jan-Uwe, 2005. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-990-9.

30. ROGERS, Carl Ransom, 1996. *Ako byť sám sebou*. Bratislava: Iris.
ISBN 80-88778-02-6.
31. ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie osobnosti*. Vyd.5. Praha: Grada Publishing.
ISBN 978-80-247-1174-4.
32. SATIR, Virginie, 2006. *Kniha o rodině: základní dílo psychologie vztahů*. Praha: Práh. ISBN 80-7252-150-0.
33. SKARUPSKÁ, Helena, 2006. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1509-7.
34. SKOPOVÁ, Kamila, 2010. *Rodinné svátky o sto let zpátky, aneb oslavy a rituály v české domácnosti*. Praha: Akropolis. ISBN 978-80-87310-11-3.
35. SOBOTKOVÁ, Irena, 2012. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
ISBN 978-80-262-0217-2.
36. STEIN, Eric, 2000. *Česko-Slovensko, konflikt, roztržka, rozpad*. Praha: Academia.
ISBN 80-200-0752-0.
37. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál.
ISBN 80-7178-285-8.
38. ŠVEC, Vlastimil, HRBÁČKOVÁ, Karla, 2007. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. Zlín: UTB ve Zlíně. ISBN 978-80-7318-547-3.
39. TINKOVÁ, Eva, 2010. *České svátky a tradice*. Králice na Hané: Computer Media s.r.o. ISBN 978-80-7402-078-0.
40. VAVŘINOVÁ, Valburga, 2006. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Libri.
ISBN 80-7277-292-9.
41. VESELÁ, Renata a kolektiv, 2003. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-48-3.
42. WOLF, Josef, 1984. *Abeceda národů*. Praha: Horizont. ISBN 40-041-84.
43. WOLF, Josef, 2004. *Antropologie na každý den*. Praha: ARSCI.
ISBN 80-86078-42-6.

Internetové zdroje:

1. KUNŠTÁT, Daniel. Češi a Slováci po deseti letech. [online]. 2003 [cit.2009-01-11]. Dostupné z www:<<http://www.socioweb.cz/>
2. SLOVENŠTINA [online]. 2013 [cit.2013-01-11]. Dostupné z www.
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovenština>.
3. ŠAMONILOVÁ, Ivana. Rozpad ČSFR. [online]. 2008 [cit.2008-11-22].
Dostupné z www:<http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/vyroci/
4. ČSÚ, Sčítání lidu, domů a bytů 2011. [online]. 2013 [cit.2013-02-22].
Dostupné z www:<<http://vdb.czso.cz/sldbvo/>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Typologie rodičovských pozic (Rebowski, 1972, cit. podle Pelikán, 1995, s. 180)	23
Tabulka 2: Přehled národností v ČR podle krajů (ČSÚ © 2013)	29
Tabulka 3: Složení výzkumného vzorku.....	44
Tabulka 4: Desing výzkumu	45

SEZNAM PŘÍLOH:

1. Otázky použité v rozhovoru

PŘÍLOHA P I:

Otázky použité v rozhovoru:

1. Jak jste se seznámila se svým manželem?
2. Co Vás zaujalo na vašem partnerovi?
3. Když jste se přistěhovala do České republiky, jak jste prožívala změnu?
4. Vzpomenete si, jestli jste někdy s partnerem řešili záležitost týkající se kultury národa každého z vás?
5. Jak Vás přijala jako Slovenku rodina vašeho partnera?
6. Jaké rodinné tradice dodržujete z původní rodiny?
7. Co vás zaujalo v oblasti tradic u rodiny vašeho manžela?
8. Jak jste vnímala rozdílnost mezi slovenským a českým jazykem v běžném životě?
9. Jak se k Vám chovali kolegové při nástupu do zaměstnání v novém prostředí v Čechách?
10. Máte nějaký silný zážitek spojený s rozdílnou národností z období, kdy jste začali žít s manželem v Čechách?
11. Jak ovlivnila Vaše rozdílná národnost výchovu Vašich dětí?
12. Jak byste charakterizovala Vašeho manžela?
13. V čem spočívá síla vašeho partnerství?
14. Chcete ještě něco dodat k uvedenému tématu?